

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет філології

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра англійської філології та перекладу

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

В. о. завідувача кафедри англійської
філології та перекладу

Тетяна ЗУБЕНКО

“ ” 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **«Індивідуальний стиль Джона Рональда Руела Толкіна в романі "The Lord of the Rings" та його збереження при перекладі.»**

Керівник: к. філ. н., ст. викл.
Агеєва-Каркашадзе Вікторія
Олександрівна

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: д. пед. н., доцент
Островська Людмила Станіславівна

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав: студент VI курсу групи 641 М
Чеботар Варвара Олександрівна

(П.І.Б.)

Спеціальності: _____
(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Сучасна англійська мовна комунікація і переклад – англійська мова і література та друга іноземна мова»

Миколаїв – 2024 рік

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення	факультет філології
Кафедра, циклова комісія	кафедра англійської філології та перекладу
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність	
ОПП / ОНП	«Сучасна англомовна комунікація і переклад – англійська мова і література та друга іноземна мова»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри
англійської філології та перекладу

_____ Тетяна ЗУБЕНКО
“ ” 2024 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Чеботар Варвари Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) «Індивідуальний стиль Джона Рональда Руела Толкіна в романі "The Lord of the Rings" та його збереження при перекладі.»

керівник роботи: Агеєва-Каркашадзе Вікторія Олександрівна, к.філ.н.,
ст.викл.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від
«25» вересня 2024 року № 245.

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) «22 листопада 2024 року

вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел та літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) згідно з планом кваліфікаційної роботи магістра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
не плаується.

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Агеєва-Каркашадзе В.О		
Розділ 1	Агеєва-Каркашадзе В.О		
Розділ 2	Агеєва-Каркашадзе В.О.		
Розділ 3	Агеєва-Каркашадзе В.О.		
Висновки	Агеєва-Каркашадзе В.О		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз.	березень 2024	Виконано
	Добір фактичного матеріалу	квітень 2024	Виконано
	Написання вступу до кваліфікаційної роботи	квітень 2024	Виконано
	Написання теоретичного розділу 1	вересень 2024	Виконано
	Написання теоретичного розділу 2	Вересень 2024	Виконано
	Написання практичного розділу 3	жовтень 2024	Виконано
	Формулювання висновку	листопад 2024	Виконано
	Переддипломна практика	07.10 – 20.10.	Виконано
	Оформлення списку використаних джерел та літератури, додатків	грудень 2024	Виконано
	Попередній захист		Виконано
	Рецензія на дипломну роботу	14.12.2024	Виконано
	Захист дипломної роботи		Виконано

Студент

_____ (підпис)

Чеботар В.О.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

_____ (підпис)

Агеєва-Каркашадзе В.О

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП 5

I. ХУДОЖНІЙ ДИСКУРС ПРИ ПЕРЕКЛАДІ 8

1.1 Специфіка перекладу художнього дискурсу 8

1.2 Художній «ідіостиль» та проблема його визначення 12

II. ХУДОЖНІЙ СТИЛЬ. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ 23

2.1 Характеристика художнього стилю 23

III. ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ 33

3.1 Шляхи відтворення індивідуального стилю 34

3.2 Аналіз способів відтворення ідіостилю на матеріалі роману Дж.Р.Р. "Володар перснів" 35

3.2.1 Передача стилістичних елементів у перекладі 36

3.2.2 Використання авторських неологізмів 49

3.3 Аналіз поетичної складової в романі Дж. Р. Р. Толкіна "Володар Перснів" 64

ВИСНОВОК 70

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 75

ВСТУП

Ідіостиль є важливим літературним поняттям, яке відображає унікальний спосіб світобачення, мислення та самовираження кожного автора. Цей феномен охоплює вибір лексичних засобів, синтаксичні конструкції, образну систему, а також стилістичні прийоми, що формують авторський почерк.

Особливу увагу в цій роботі приділено аналізу неологізмів як важливої складової ідіостилю. Неологізми відіграють ключову роль у створенні унікальної мовної атмосфери, формуванні образності та побудові фентезійного світу, що є характерним для творчості Дж. Р. Р. Толкіна. Їхня лексична та стилістична своєрідність створює особливу авторську манеру, яка вимагає ретельного дослідження.

Актуальність теми дослідження індивідуального стилю Джона Рональда Руела Толкіна в романі *The Lord of the Rings* та його збереження при перекладі полягає в значенні ідіостилю як ключового аспекту в літературознавстві та перекладознавстві. Ідіостиль відображає унікальні мовні та стилістичні особливості автора, що формують його авторську манеру та впливають на естетичне сприйняття твору. Дослідження збереження цих особливостей у перекладі є важливим для розуміння того, як мовні засоби та стилістичні прийоми передаються іншими мовами та якою мірою зберігається авторський задум.

Значення збереження ідіостилю при перекладі виходить за межі суто лінгвістичного аспекту і має культурну та міжкультурну цінність. Це дозволяє оцінити, як читачі з різних культур сприймають літературні твори, та допомагає перекладачам знаходити нові шляхи адаптації складних стилістичних рішень. У контексті дослідження Толкіна, особливо важливим є його лексичне новаторство, міфологічні алюзії та складна структура наративу, що вимагають тонкого підходу для збереження автентичності.

Серед науковців, які досліджували проблеми ідіостилю та його передачі у перекладі, варто відзначити Моніку Бейкер, яка аналізує виклики, пов'язані з перекладом літературних текстів, і Пола Рікера, що вивчав герменевтичні аспекти перекладу. Такий підхід дозволяє глибше осмислити складні аспекти перекладацької діяльності та цінність збереження стилю автора у світовій літературі.

Об'єкт дослідження: ідіостиль Джона Рональда Руела Толкіна.

Предмет дослідження: способи збереження ідіостилю при перекладі.

Мета: Метою цієї роботи є дослідження індивідуального стилю Дж. Р. Р. Толкіна в «Володарі Перснів» із фокусом на створених ним неологізмах, а також аналіз підходів до їх збереження при перекладі. Це дозволить краще зрозуміти особливості та вплив оригінального тексту на перекладацькі рішення і виявити закономірності передачі унікальних лексичних одиниць іншою мовою.

Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні **завдання:**

1. проаналізувати поняття «ідіостиль»;
2. дослідити особливості перекладу текстів художнього стилю;
3. виявити особливості ідіостилю Джона Рональда Руела Толкіна;
4. дослідити особливості перекладу та збереження ідіостилю в процесі перекладу;
5. проаналізувати способи відтворення ідіостилю Джона Рональда та провести їх кількісний підрахунок.

Мета й завдання роботи зумовили використання ряду конкретних **методів:** *метод порівняльного аналізу оригіналу* (застосовується для зіставлення оригінального тексту роману “The Lord of the Rings” з його перекладом українською мовою.), *контекстуально-інтерпретаційний метод* (використовується для аналізу текстових фрагментів з метою дослідження ідіостилю Толкіна.) , *стилістичний аналіз* (допомагає визначити ключові мовні та стилістичні риси, що складають ідіостиль Толкіна, зокрема його використання архетипів, метафор, неологізмів та описової мови.), *кількісний*

аналіз (застосовується для підрахунку використання певних мовних засобів у тексті оригіналу та перекладі).

Матеріалом дослідження: виступає роман Джона Рональда Руела Толкіна *The Lord of the Rings*, що є одним із найвизначніших творів світової літератури у жанрі фентезі. Ця епічна трилогія була написана протягом 1937–1949 років та вперше опублікована в трьох томах: *The Fellowship of the Ring* (1954), *The Two Towers* (1954) та *The Return of the King* (1955).

Найновішим перекладом роману «Володар Перснів» Дж. Р. Р. Толкіна українською є видання від видавництва «Астролябія». Воно включає всі три частини трилогії та вийшло друком у 2013р. Перекладачі працювали над адаптацією твору для сучасного читача, приділяючи увагу точності передачі ідіостилю автора та автентичності мов Середзем'я.

Над перекладом працювали такі автори:

- **Олександр Мокровольський** – переклад першої частини трилогії «*Братство Персня*».
- **Катерина Оніщук** – переклад другої частини «*Дві Вежі*».
- **Олена О'Лір** – переклад третьої частини «*Повернення Короля*».

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дана тема не є досить детально дослідженою.

Теоретична значущість полягає в дослідженні ідіостилю Дж.Р.Р. Толкіна та особливості його збереження при перекладі українською, а також у визначенні основних проблем, які можуть виникати у процесі перекладу.

Практична значимість полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані в практиці перекладу, а також при написанні студентами курсових і дипломних робіт. Отримані результати можуть використовуватись при читанні теоретичного та практичного курсів з перекладознавства та літературознавства.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 65 позицій. Загальний обсяг 76 сторінок.

I. ХУДОЖНІЙ ДИСКУРС ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Коли йдеться про переклад тексту з однієї мови на іншу, то мається на увазі передача змісту цього тексту зрозумілою мовою.

У такому випадку «переклад» - точний, дослівний виклад, а «інтерпретація» - вільна передача інформації, що враховує усі особливості іноземної мови, її фразеологію та звороти [1, 138]. Це дозволяє зберегти не лише точність інформації, а й емоційний забарвлений характер тексту, зокрема в літературних, поетичних чи художніх перекладах, де важливим є передавання атмосфери та відчуттів оригіналу.

Інтерпретація також включає в себе розуміння контексту та культурних реалій оригіналу, що може вимагати використання аналогій або творчих рішень, які роблять переклад доступним і природним для цільової аудиторії. Таким чином, «переклад» може бути більш обмеженим, в той час як «інтерпретація» дає простір для творчого підходу, однак зберігаючи суть оригінального повідомлення.

1.1 Специфіка перекладу художнього дискурсу

Переклад, займаючи, безумовно, далеко не останню роль у суспільному житті, здавна привертав увагу літературознавців, психологів, лінгвістів та інших представників гуманітарних наук. Це стало важливою передумовою для розвитку теорії перекладу, яка міцно затвердилась і закріпилася як окрема наукова дисципліна. Водночас, не менш значущу роль у «зміцненні» перекладацької дисципліни відіграло усвідомлення суспільної потреби у всебічному розвитку ряду важливих аспектів: перекладацької діяльності, мовної теорії, теорії комунікації, а також інших галузей знання, що утворюють фундамент для систематичного вивчення перекладу. Це стало основою для появи серйозних перекладацьких досліджень, які не лише підтвердили існування даного наукового напрямку, а й довели можливість та перспективність його розвитку. Вони стали важливими етапами на шляху до

виявлення сутності перекладу як процесу міжмовної та міжкультурної комунікації, що забезпечує глибоке і всебічне розуміння його місця в сучасному світі [25, 20-23].

Переклад — це складний процес діяльності, мета якого полягає в передачі змісту тексту, написаного однією мовою, за допомогою мовних засобів іншої мови. Цей процес включає в себе не лише розуміння й інтерпретацію тексту оригіналу, а й адекватну передачу його змісту з урахуванням особливостей цільової мови та культурного контексту. Результатом такої діяльності є текст, який є еквівалентом оригіналу, але має свою мовну форму та структурні особливості, що відповідають вимогам іншої мовної системи. Це також вимагає глибоких знань у галузі лінгвістики та культурології для досягнення високої якості перекладу [9, 36].

Основа будь-якого перекладу — це не лише передача змісту, а й детальне пояснення та інтерпретація оригінального тексту. Інтерпретація в цьому контексті розглядається як обґрунтоване, глибоке розуміння оригіналу, яке включає аналітичну діяльність, спрямовану на всебічне розкриття змісту тексту. Важливо зазначити, що розкрити зміст тексту — це не просто «витягнути» змістовну інформацію про навколишній світ, а й з'ясувати, яким чином ця інформація кодується в мові оригіналу, а також обґрунтувати правомірність і продуктивність тих методів та прийомів, які застосовуються для її декодування. Це означає, що кожен перекладач має не тільки розуміти слова, але й враховувати контекст, культурні та мовні особливості, що визначають правильність та ефективність перекладу [9, 50-51].

Як справедливо зазначає О. Д. Швейцер: «Мета перекладу — створення вторинного тексту, який виникає на основі детального аналізу первинного тексту і є його заміною в іншому мовному та культурному середовищі» [44, 75]. Це підкреслює важливість процесу перекладу, як результату взаємодії між двома різними комунікативними ситуаціями. Більшість дослідників відзначають двофазний характер перекладу, що пов'язаний з існуванням

первинної та вторинної комунікативних ситуацій. В рамках первинної ситуації перекладач виступає як споживач тексту, що сприймає та аналізує його, тим самим виконуючи роль інтерпретатора, який перетворює зміст з однієї мовної системи на іншу. У свою чергу, у вторинній комунікативній ситуації, яка виникає після завершення перекладу, читач тексту вже стає інтерпретатором, проте в цьому випадку об'єктом інтерпретації виступає не оригінальний текст, а готовий переклад, який також має бути зрозумілим і адекватним у новому культурному контексті [40, 130-132].

Переклад як процес пов'язаний з необхідністю максимально точно зберегти сенс тексту оригіналу, що вимагає від перекладача глибокого розуміння змісту та контексту. Однак часто перекладач не просто передає слова з однієї мови на іншу, а й створює новий сенс, адже переклад може значно змінювати характер і нюанси оригінального тексту. Іншими словами, перекладач, виконуючи свою роль, може не тільки адаптувати зміст оригіналу, а й писати новий текст, що відображає основні ідеї, але з врахуванням мовних та культурних відмінностей. Наприклад, надлишковий суб'єктивізм, що є результатом інтерпретації оригіналу, може бути матеріально не виражений в першому тексті, але в перекладі знайти своє ясне матеріальне втілення. Оскільки для інтерпретатора-читача тексту перекладу цей текст вже є єдиною даністю, він, як правило, не може й не має можливості судити про зміни, що стали результатом перекладацьких трансформацій. Таким чином, виникає важливе питання, яке є основною проблемою дипломної роботи: чи справді текст, який ми читаємо, належить автору, вказаному на палітурці, чи, можливо, автор зовсім не писав того, що ми зараз читаємо? У зв'язку з цим важливо зазначити, що певні зміни сенсу при перекладі — це неминучий аспект цього процесу, що забезпечує його адекватність та доцільність для іншої мовної та культурної аудиторії [8, 25-27].

Метою перекладу є досягнення семантико-стилістичної наближеності оригіналу та тексту перекладу, що забезпечує їхню адекватність і

еквівалентність. Ці поняття можуть мати різні трактування в залежності від підходів різних дослідників.

Наприклад, В.Н. Комісаров вважає, що адекватний переклад є синонімом «гарного» перекладу. Тобто, це такий переклад, який забезпечує необхідну повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах, гарантуючи, що зміст, стиль і емоційний відтінок оригіналу будуть правильно передані в тексті перекладу, враховуючи специфіку культури і мови цільової аудиторії.

Під еквівалентністю, в свою чергу, розуміється смислова спільність між одиницями мовлення оригіналу та їхніми відповідниками в перекладі. Це означає, що при перекладі має бути забезпечена точність передавання смислу, що дозволяє відновити відповідність між двома мовними системами, при цьому зберігаючи адекватність і функціональну значущість оригіналу в іншій мовній культурі [22, 55-63].

О. Д. Швейцер виокремлює чотири рівні еквівалентності[44,82-85].:

1. прагматичний;
2. семантичний (компонентний);
3. семантичний (референційний);
4. синтаксичний.

Домінуючим вважається прагматичний рівень, що «охоплює такі життєво важливі для комунікації фактори, як комунікативна інтенція, комунікативний ефект, установка на адресата». Вважається, що прагматичний рівень управляє іншими [44, 86-87].

На думку О.Д. Швейцера, обидві категорії — еквівалентність і адекватність — мають оціночно-нормативний характер, однак розрізняються за принципами підходу до перекладу. «Еквівалентність» орієнтована на кінцевий результат перекладу, тобто на відповідність створеного тексту параметрам оригіналу в контексті міжмовної комунікації. Це поняття фокусується на тому, наскільки точно і повно передається зміст оригіналу в перекладеному тексті. У той же час «адекватність» пов'язана з умовами, в яких протікає міжмовний комунікативний акт, і враховує не лише

текстуальну відповідність, а й комунікативний контекст, у якому переклад має бути використаний. Іншими словами, якщо еквівалентність дає відповідь на питання «чи відповідає кінцевий текст початковому?», то адекватність орієнтується на відповідь на питання «чи відповідає переклад як процес даним комунікативним умовам?» Це означає, що адекватний переклад не лише відповідає змісту оригіналу, але й ефективно функціонує в цільовому мовному середовищі, враховуючи культурні, соціальні та мовні особливості [44, 90].

Слід зазначити, що досягнення абсолютної адекватності в перекладі є неможливим. Головною причиною цього є те, що перекладач — це не просто автоматичний механізм, а особистість, і, як відомо, неможливо повністю позбутися індивідуальності, тобто власного «Я». Кожен перекладач привносить у процес свій власний досвід, знання, мовні та культурні уявлення, що обов'язково відображається в його роботі.

Як результат, у перекладі з'являються різноманітні перекладацькі трансформації, які пояснюються не лише розбіжністю мовних структур між оригіналом і цільовою мовою, а й особистістю самого перекладача, його стилістичними уподобаннями, вибором мовних засобів і навіть культурними аспектами, які він намагається передати. Це робить процес перекладу завжди частково суб'єктивним і залежним від інтерпретацій самого перекладача, що унеможлиблює досягнення абсолютної адекватності в точному розумінні цього поняття [5, 38-39].

1.2 Художній «ідіостиль» та проблема його визначення

Основною метою художнього перекладу вважається збереження ідіостилю (авторського стилю). «Ідіостиль» - це індивідуальний авторський стиль письменника або поета; специфіка мови художніх творів; предмет вивчення стилістики. Перші дослідження ідіостилю пов'язані з іменами Ю. Н.

Тинянова, Ю. Н. Караулова і В. В. Виноградова, які в середині ХХ століття займалися вивченням мовної особистості. Зокрема, В. В. Виноградов ввів термін «мовна особистість», а Ю. Н. Караулову належить ідея про її розподіл на рівні: вербально-семантичний, когнітивний, мотиваційний. [65,79-82]. На сьогодні цей напрямок науки швидко розвивається, дані дослідження викликають інтерес не тільки у вчених-фахівців, а й у простих читачів. Поняття ідіостилю тісно пов'язане з поняттям концепту, оскільки, аналізуючи стиль письменника, автор звертає увагу на ключові поняття, які зустрічаються в його текстах. Дослідженнями в цій галузі займаються багато вчених, у числі яких О. І. Десюкевіч, І. І. Бабенко та інші [9, 85-86].

Ідіостиль — це поняття, яке є досить спірним у філології, і до цього часу не має однозначного трактування. Традиційно в філології використовуються інші, але схожі за змістом терміни, зокрема, пов'язані з іменами таких відомих академіків, як П.М. Сакулін і В.В. Виноградов, котрі говорять про індивідуальний (авторський) стиль. Цей стиль визначається як «система естетично-творчого підбору, осмислення і розташування символів», що вказує на особливий творчий підхід кожного автора до мовних засобів, через які він виражає свої ідеї та почуття [8, 3-5].

Термін «ідіостиль» належить В.П.Григор'єву, який вперше ввів його в загальне наукове використання в книзі «Грамматика ідіостилю» В.Хлебнікова. Спочатку цей термін використовувався як «квазітермін», але одразу ж викликав критику та сумніви. Григор'єв зазначав, що «літературознавча реальність ідіостилю», специфічність індивідуальних стилів, яку відчують читачі, ніколи не піддавалася сумнівам, проте з лінгвістичної точки зору цей термін має більше теоретичних труднощів. Він стверджував, що лінгвістична реальність ідіостилю встановлюється «за визначенням», оскільки кожен ідіостиль як факт сучасної літератури є одночасно і ідіолектом, тобто індивідуальним мовним варіантом, характерним для певного автора чи мовця. Це створює певні труднощі в його точному визначенні та застосуванні в лінгвістичних дослідженнях [60, 5-9].

Термін «ідіостиль» також можна зіставити з терміном «ідіолект». На сьогодні, розуміння поняття «ідіостиль» дуже відрізняються одне від одного. Так, згідно В.П. Григор'єву «опис ідіостилю має бути спрямованим на виявлення глибинної семантичної та категоріальної зв'язності його елементів, що втілюють в мові творчий шлях письменника, до суті його явної і неявної рефлексії над мовою» [16,38-42]. Таким чином, встановлюється певна відповідність між поняттями «ідіостиль» та «ідіолект»: друге «старше» першого і визначається як «система мовних засобів індивідуума, що формується на основі засвоєння мови і розвивається в процесі життєдіяльності даного індивідуума» [2,9-11]. Вважається, що «ідіолект» у вузькому сенсі – це специфічні мовні особливості даного носія мови; в такому аспекті вивчення ідіолекту актуально насамперед в поезії, де увага приділяється переважно співвідношенню загальних та індивідуальних характеристик мови (стилю) [8,171]. Під «ідіолектом у вузькому сенсі» розуміється саме ідіостиль, тобто ідіостиль в цьому випадку розуміється як естетично значущий різновид ідіолекту [8, 172].

Інша тенденція розвитку наукової думки виводить на передній план функціонально-домінантний підхід до цілісного опису ідіостилю. Основи цього підходу були закладені в працях таких дослідників, як Ю.М. Тинянов та Л.С. Виготський, котрі підкреслювали важливість функцій і домінант у мовному вираженні індивідуального стилю автора. У працях С.Т. Золяна, що розвивають цей підхід, домінанта розуміється як «фактор тексту і характеристика стилю, що змінює звичайні функціональні відносини між елементами і одиницями тексту». Це означає, що домінанта не лише визначає особливості структури тексту, але й впливає на те, як елементи тексту взаємодіють між собою, формуючи особливу функціональну організацію. Передбачається, що «поетичний ідіолект може бути описаний як система пов'язаних між собою домінант та їх функціональних областей», де кожна домінанта надає певну унікальність мовному стилю та функціонує як основа для створення індивідуального авторського висловлення [17, 63].

Визначення індивідуальних особливостей стилю письменника практично неможливе без більш-менш широких зіставлень[2,35-36]:

1. з літературною мовою його часу як нормою, на тлі якої виявляються специфічні риси своєрідності, в тій чи іншій мірі, що відхиляються від неї;
2. з індивідуальними стилями інших письменників-сучасників або також і попередників. Жодне серйозне дослідження стилю письменника без цих зіставлень не обходиться.

Поряд з цим способом виявлення специфіки стилю письменника повинна бути відзначена ще одна можливість дослідження того ж самого об'єкта, - можливість, що виникає в обмеженому числі випадків і складається в зіставленні текстів одного і того ж автора, написаних різними мовами. Йдеться про випадки письменницької двомовності. Ці випадки представляють абсолютно особливий аспект проблеми індивідуального стилю в його ставленні до рідної та нерідної мови автора, але також дозволяють ставити питання про специфіку стилю в його ставленні до мови[32, 28-35].

Точка зору С.Т. Золяна є більш точною в контексті аналізу ідіостилу, оскільки вона акцентує увагу на важливості цілісного опису стилю, який має на меті виявлення відносин між елементами тексту. Така підхід дозволяє побачити не лише окремі мовні одиниці, а й взаємодію між ними, що надає більш повне уявлення про індивідуальний стиль автора. Цей підхід, який враховує функціональні домінанти, є основою для більш детального і глибокого аналізу тексту, що дозволяє виявити специфічні риси стилістики та структури. На цій підставі буде проводитися порівняльний аналіз роману Джона Рональда Руела Толкіна «Володар пернів» та його перекладів українською мовою. Такий аналіз дозволить з'ясувати, як елементи оригінального тексту були адаптовані в перекладі, та яку роль у цьому процесі відіграють функціональні домінанти, що визначають особливості стилю автора в контексті міжмовної комунікації.

Така цілісна характеристика стилю важлива для проведення порівняльного аналізу твору, оскільки дозволяє побачити, як у різних перекладах зберігаються або трансформуються ці елементи. Як приклад, у разі аналізу роману Джона Рональда Руела Толкіна "Володар перснів" та його українських перекладів, можна побачити, як перекладачі зберігають основний стиль автора або адаптують його до особливостей української мови. При цьому варто звертати увагу на те, як переклади зберігають атмосферу Середзем'я, емоційну інтенсивність та мовні особливості персонажів.

Загалом, порівняльний аналіз дозволяє не лише виявити мовні трансформації, а й глибше зрозуміти, яким чином перекладачі адаптують художній стиль Толкіна для українського читача, зберігаючи або змінюючи ті чи інші елементи його мовної структури. Це дозволяє краще оцінити ступінь відповідності перекладу оригіналу та зберігання авторської ідеї.

Будь-який ідіостиль є способом вираження внутрішнього світу автора, у зв'язку з чим з'являється референційна проблема перекладу[4, 25]. Ця проблема полягає в тому, як точно передати не лише значення слів, але й особливості світогляду автора, його культурні, соціальні та емоційні контексти. У перекладі неможливо зберегти всі відтінки значень, що закладені у кожному слові оригіналу, оскільки мови мають різні культурні фони та асоціації, які інколи відрізняються або відсутні в іншій мовній системі.

При перекладі літературних творів, зокрема, таких складних і багат шарових, як у Толкіна, важливим є не лише збереження лексичних чи граматичних особливостей, а й передача тієї атмосфери, яка створюється через специфічне використання мови. Перекладач, прагнучи зберегти емоційний ритм та стиль автора, може стикатися з необхідністю застосування різних трансформацій, таких як адаптація культури, метафори чи локалізовані варіанти. У цьому контексті важливим є вибір методів

перекладу, які дозволяють зберегти дух оригіналу, передаючи його через можливості мови перекладу.

Тому для аналізу перекладу стилю Толкіна вкрай важливим є порівняння оригіналу з перекладом, що дасть змогу оцінити, наскільки успішно перекладач передав не лише поверхневий зміст, але й глибші, культурно специфічні аспекти, що формують індивідуальність письменника.

Референційний аспект – новий напрямок в практиці перекладу. За М. Кронгаузом, референція (reference – посилення, співвідношення) – це процес співвідношення мовних одиниць с позамовною діяльністю, а також результат такого співвідношення[52, 57-58].

Мова являє собою знакову систему. Дискусії на цю тему вело багато лінгвістів, наприклад Ф. де Соссюр. Згідно його міркуванням «мовний знак пов’язує не предмет з назвою, а саме поняття з його акустичним образом, який має чуттєву природу. Мовний знак – це двостороння психічна сутність. Мі називаємо знаком поєднання поняття з акустичним образом, але в загальноприйнятому вживанні цей термін позначає лише акустичний образ» [19, 324].

Необхідно враховувати в структурі знаку і його позамовний зміст[43, 55-70]:

1. сам знак, чи поняття;
2. референт;
3. значення.

Також існує певна класифікація знаків, автором однієї з них є Ч. Пірс. Він виділяє 3 види знаків[6, 80-82]:

1. індикатори (причинно-наслідковий зв’язок між знаком та референтом);
2. іконічні (між знаком та референтом природна схожість, наприклад копії або репродукції);

3. символи (між знаком та позначуваним предметом існує деяка структурна схожість, вони передають референтам окремі елементи або образ повністю, наприклад, маска).

Співвідношення знака та референта відбувається на конвенційній основі, тобто через загальне погодження між мовною спільнотою щодо того, що кожен знак (слово, вираз, символ) означає. Як результат, між знаком і референтом виникає значення, яке залежить від контексту та культури, в якій цей знак використовується. Важливим є те, що семантична структура знака складається з двох основних компонентів: значення та смислу. Значення відноситься до абстрактного, зафіксованого в мові змісту, тоді як смисл включає додаткові відтінки та інтерпретації, які можуть виникати в результаті контексту чи індивідуального сприйняття.

Семантичне співвідношення між позначуваним (референтом) і позначаючим (знаком) є одним із найважливіших аспектів у теорії перекладу, оскільки перекладач стикається з необхідністю адекватно передавати це співвідношення, зберігаючи не лише лексичне значення, а й культурний контекст. Причиною цього є те, що референтна функція пов'язана з відображенням позамовної дійсності у тексті, а це є однією з головних функцій тексту, що дозволяє створити зв'язок між мовою і реальним світом. Тому в процесі перекладу важливо точно відобразити не тільки зміст, а й специфіку відображення референтів у кожній мовній системі, враховуючи культурні та мовні особливості.

«Значення» розуміється як зміст, що є основною складовою семантичної структури знака. За визначенням Е. Коссеріу, значення охоплює зміст як в області граматики, так і в області лексики. Важливо відзначити, що це поняття стосується не лише лексичних одиниць, але й граматичних конструкцій, оскільки кожен граматичний елемент також несе певний зміст, що сприяє формуванню правильного розуміння висловлювання. [10,75-76].

Протиставлене «значенню» поняття «позначення» відноситься до позамовної референції, тобто до посилання на певні елементи позамовної дійсності, які існують незалежно від мови. У цьому контексті позначення визначається як акт зв'язку знака з конкретним об'єктом або явищем поза мовною системою. Як в області граматики, так і в області лексики, позначення служить для вказівки на певні реалії або об'єкти, що дозволяє здійснити комунікацію між учасниками мовного процесу. Таким чином, у теорії перекладу важливо враховувати співвідношення значення та позначення, оскільки правильний переклад залежить від адекватного відображення як змісту, так і референтної дійсності.

О.Д. Швейцер поставив перед собою, та іншими дослідниками даної проблеми важливе питання «Як же переклад співвідноситься з трьома різними видами змісту – значенням, позначенням та смислом?» [44,120-121].

Переклад пов'язаний лише з «текстовою складовою», оскільки перекладу можуть підлягати лише тексти. Отже, можна дійти висновку, що значення просто не можуть бути перекладеними, винятком можна вважати лише ті випадки коли мова йде саме про значення, або коли вони є інструментами відповідних позначень. З такого ракурсу, інтерпретувати текст – ідентифікувати означення за допомогою поданих у відповідній мові значень, а перекладати – означає знаходити для вже ідентифікованих позначень тексту оригіналу (ТО) такі значення в тексті перекладу (ТП), що виражатимуть сам ці значення[47, 98-99].

Поняття «позначення», за визначенням Е. Коссеріу, визначається як референція, тобто зв'язок знака з позамовною реальністю, конкретним об'єктом або явищем, на яке цей знак вказує. Це посилання на зовнішній світ є важливою частиною семантичної структури мовних одиниць і є основою для розуміння того, як мова передає інформацію про реальність.

Значення, в свою чергу, слід розглядати як категорію мови, оскільки воно є частиною мовної системи і визначається через структуру мови —

граматичні та лексичні одиниці. Значення — це те, що містить у собі мова і що може бути інтерпретоване або передано через мовні засоби.

Сенс же є категорією мовлення, оскільки він визначається контекстом використання мовних одиниць, їх застосуванням у конкретних комунікативних ситуаціях. Сенс формується через взаємодію мовних знаків в процесі мовленнєвої діяльності, враховуючи інтерпретацію, яку здійснює мовний актор.

Таким чином, між значенням та сенсом не існує нездоланного бар'єру. «Сенс – це й є актуалізоване в мові значення мовної одиниці. Саме в цьому заключається розповсюджене в сучасному мовознавстві трактування поняття «сенс» [44, 114] .

З.Д. Львівська підкреслює важливу різницю між значенням і сенсом, визначаючи значення як категорію мови, що є системною і залежить від мовних одиниць. Оскільки значення є частиною мовної структури, воно може варіюватися в різних мовах, зважаючи на особливості граматики, лексики та інших мовних параметрів. У цьому контексті значення має певні межі та правила, що є характерними для кожної окремої мови.

Натомість сенс визначається як комунікативна категорія, що формується під час спілкування і не залежить від мовних особливостей. Сенс є результатом взаємодії мовних одиниць у конкретній комунікативній ситуації, і він залишається незмінним, незалежно від того, яка мова використовується.

Львівська також звертає увагу на важливу особливість перекладу: при передачі сенсу з однієї мови на іншу можливість передати той самий сенс через різні мовні конструкції не тільки збільшується, але й інколи стає необхідною. Це означає, що перекладач може використовувати різні способи для досягнення точного і змістовного відображення оригіналу, зберігаючи при цьому сенс, навіть якщо для цього потрібно застосовувати різні сигніфікативні значення або структури в цільовій мові.[3, 81-82] .

В ідеалі, ТП повинен зберігати той самий сенс, що був закладений автором в ТО. Але очевидно, що в реальній перекладацькій практиці можливі втрати сенсу. Це пов'язано з прагматичною установкою комунікативного акту. Хоча, якщо прагматичною установкою перекладача виступатиме саме передача сенсу, то мова йтиме про семантичну еквівалентність ТО та ТП (мова йдеться не про еквівалентність значень, а еквівалентність сенсів) [7, 58-83].

Саме мовний контекст і ситуація спілкування дають можливість нейтралізувати відмінності між значеннями і сенсом, або іншими словами, використовувати різні значення для передачі одного і того ж сенсу. Набір сем, що створюють те чи інше значення, зазвичай варіюється від мови до мови. Контекст як би «висвічує» деякі семи, висуває їх на передній план, надає їм значимості. Саме ці актуалізовані семи формують сенс. Пошук варіанту, значення якого розпадалося б на ті ж семи, що і значення перекладного елемента висловлювання, приречений на невдачу [21, 55-63].

Досягнення цілі, яка полягає в точному відтворенні значень, притаманних системі мови оригіналу (ТО), у мові перекладу, є практично неможливим завданням. Це обумовлено низкою причин, зокрема тим, що кожна мова має унікальні особливості, які визначають її лексичний та граматичний склад, а також способи побудови значень. Значення мовних одиниць завжди інтегровані в систему внутрішньої логіки та культурного контексту кожної окремої мови, що робить їх неперекладними без змін. У процесі перекладу унікальні структурні характеристики, притаманні одній мові, не завжди знаходять прямий відповідник в іншій. Через це навіть найбільш ретельне перенесення смислів з мови оригіналу на мову перекладу неминуче супроводжується певними втратами або трансформаціями.

Тому перекладач повинен ставити перед собою більш реалістичне завдання, яке полягає в передачі саме сенсу, а не дослівного значення.

Сенс у цьому контексті розуміється як те, що має значення для точного відображення ситуації або концептуального змісту оригіналу. Перекладач повинен вибирати таку стратегію перекладу, яка дозволить зберегти інтерпретацію, надаючи тексту в цільовій мові той самий емоційний, концептуальний або культурний контекст, який був закладений у вихідному тексті [31,207].

Насамперед головним завданням перекладача є забезпечення збереження смислу, який автор вклав у текст оригіналу. Саме ця ціль стає ключовою під час роботи над перекладом, адже відтворення первинного змісту є основою для досягнення адекватного сприйняття тексту читачем іншою мовою. Перекладач має не лише передати інформацію, а й зберегти емоційну, стилістичну та ідейну глибину, притаманну авторському задуму. Точність у передачі сенсу є важливою, адже саме вона дозволяє зберегти автентичність тексту, водночас роблячи його зрозумілим для носіїв мови перекладу[38, 95].

Якщо співвіднести положення про ідіостиль і сенс із референційним аспектом, можна дійти висновку, що стиль, розуміючись як «форма тексту», є своєрідним способом представлення референта у тексті оригіналу. У цьому контексті текст перекладу виступає знаком, референтом якого є текст оригіналу. Важливо зазначити, що текст перекладу має відображати семіотичну структуру, яка, хоча і не є ідентичною, повинна бути максимально схожою з вихідним текстом. Таким чином, текст перекладу можна розглядати як іконічний знак тексту оригіналу, що відтворює його зміст, форму та стильову специфіку в іншій мовній системі. Ця іконічність забезпечує схожість між двома текстами, при цьому враховуючи їхній зв'язок у семантичній, стилістичній та референційній площинах.[11,139-140].

І оскільки текст володіє всіма характеристиками знака, стає можливим використання теорії референції для його аналізу на різних рівнях. Цей підхід відкриває перспективу застосування референційного

аналізу як на лексичному, так і на граматичному рівнях тексту. На лексичному рівні референція розглядає зв'язок між словами та їхніми денотатами, тобто об'єктами чи явищами, до яких вони відносяться. На граматичному рівні теорія референції дозволяє аналізувати способи відображення відношень між елементами тексту, таких як узгодження, підрядність чи відмінкові форми, які забезпечують цілісність та структурну зв'язність тексту. Таким чином, текст як знак піддається багаторівневому аналізу через призму референційних зв'язків, що дозволяє глибше зрозуміти його семантичну і функціональну організацію.[24, 280].

II. ХУДОЖНІЙ СТИЛЬ. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ

"Володар пернів" є текстом художнього стилю, тому дослідження перекладу цього твору не буде вважатися повним, якщо не буде враховано проблему перекладу текстів, що належать до цього стилю, в загальному контексті. Адже переклад художніх творів включає в себе не лише передачу значень слів, а й збереження авторського стилю, настрою, емоційної атмосфери, що є надзвичайно важливими для адекватного сприйняття твору на іншій мові. Тому важливо дослідити, як загальні особливості художнього стилю, такі як метафори, символи, тон та структура, відтворюються у перекладі, адже це безпосередньо впливає на сприйняття самого твору читачами на іншій мові.

Художній стиль мовлення — це стиль художньої літератури, який використовується в художній творчості. Провідним завданням художнього стилю є вплив на людську психіку, почуття, думки через зміст і форму створених авторами поетичних, прозових текстів. Художній стиль передбачає попередній відбір мовних засобів для створення літературних

художніх текстів. У художньому стилі широко використовуються всі мовні засоби, увесь лексичний потенціал мови[13, 290-291].

Художній стиль реалізований у формі драми, прози та поезії, які у свою чергу, розподіляються на відповідні жанри [20, 21].

2.1 Характеристика художнього стилю

Художній стиль є унікальним і самобутнім стилем, що знайшов широке застосування у світовій літературі. Його відмінними рисами є високий рівень емоційності, який дозволяє глибше передати внутрішні переживання та настрої. Важливою особливістю цього стилю є використання прямої мови, яка забезпечує природність і виразність спілкування між персонажами. Окрім того, художній стиль вирізняється багатством мовних засобів, таких як епітети, метафори та інші фігури мовлення, які додають тексту образності, посилюють його вплив на уяву читача та роблять зміст яскравішим і багатограннішим. Ці характеристики перетворюють художній стиль на один із ключових засобів вираження естетичної і творчої ідеї автора.[15,75].

Художній стиль найчастіше застосовується в художній літературі, слугуючи основним засобом вираження авторської думки та передачі емоційного наповнення тексту. Він широко використовується в різноманітних літературних жанрах, таких як романи, новели, оповідання та повісті, де його можливості допомагають створити яскраві художні образи, передати глибокі психологічні конфлікти та відтворити багатогранність людських емоцій. Окрім цього, художній стиль знаходить застосування й у таких формах літературної творчості, як поезія, драматичні твори, есе та навіть казки. Завдяки своїй гнучкості та виразності цей стиль дозволяє авторам вільно експериментувати з мовою, знаходячи нові способи донесення ідей до читача.

В будь-якому художньому тексті наявні елементи, що характерні для його стилю. Серед них найвагомішими є[45, 51-55]:

1. деталізація;
2. передача почуттів та емоцій автора;
3. епітети;
4. метафори;
5. порівняння;
6. алегорія;
7. використання елементів інших стилів;
8. інверсія.

Функції художнього стилю [27,403-413]:

1. естетична (У художньому творі слово не тільки несе певну інформацію, але і служить для естетичного впливу на читача за допомогою художніх образів);
2. функція впливу (Чим яскравіше і правдивіше образ, тим сильніше він впливає на читача);
3. комунікативна (Через символи і образи автор прагне виразити свої думки, почуття і емоції).

Переклад текстів художнього стилю вважається найскладнішим. Крім того, перекладач без письменницького таланту не зможе виконати такий переклад. Художній текст – явище складне, і має свої специфічні характеристики. Переклад художніх творів вимагає від перекладача великої відповідальності. Перед ним завжди постає питання передачі не лише особливостей авторської мови, а й його головної ідеї. Художній переклад - особливий вид перекладу, оскільки він є не точною передачею змісту, а відображенням думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтіленням його образів у матеріал іншої мови. Одна з проблем художнього перекладу - співвідношення контексту автора і контексту перекладача[26,325-331]. Також перекладачеві необхідно звертати велику увагу на проблему збереження національного забарвлення в перекладах художньої літератури. Зрозуміло, що збереження

національної своєрідності оригіналу - завдання дуже складне в плані як практичного вирішення, так і теоретичного аналізу[35,376-377]. Можливості вирішення цієї проблеми на практиці пов'язані зі ступенем тих фонових знань про життя, зображених в оригіналі, що реально виникають у перекладача і читача. Також при перекладі художнього твору необхідно враховувати проблему дотримання індивідуальної своєрідності оригіналу.

Від рівня виконання перекладу залежить і його цінність. Величезна кількість творів світової літератури стали відомими й отримали всесвітнє визнання не лише через майстерність автора, а й завдяки творчій інтуїції та вмінням перекладачів[39, 488]. Більше того, саме через точний і вдумливий переклад ці твори можуть знайти своє місце в серцях читачів інших країн і культур. Переклад є своєрідним містком між культурами, що дозволяє передавати не тільки фактичну інформацію, але й глибші сенси, стилістичні особливості та емоційний відтінок оригіналу.

Одним із головних критеріїв якісного художнього перекладу є відмінне знання країни, менталітету, культури та історії. Це важливо не тільки для точності передачі змісту, а й для відтворення культурного контексту, який може бути незрозумілим без належного розуміння соціальних, історичних та культурних реалій. Крім того, перекладач повинен уміти передати як авторський стиль, так і його задумку, точно показати зміст тексту[28,92-93]. Стиль автора, включаючи його особливості, такі як вибір слів, побудова фраз і загальний тон твору, є важливою частиною перекладу, яка потребує особливої уваги, щоб зберегти атмосферу оригіналу.

Основні особливості художнього перекладу[34, 55-62]:

1. відсутність дослівного перекладу (художній переклад не вимагає дослівності, навпаки, необхідним є творчий підхід);
2. переклад стійких виразів, фразеологізмів (перекладач повинен володіти лексичним запасом, та вміти користуватися спеціалізованими фразеологічними словниками);

3. обов'язкова передача гри слів, гумору і т.ін. (в текстах часто наявні гумор та іронія. Перекладач повинен бути майстром своєї справи, щоб чітко зберегти гру слів, гумор, зберегти та розмежувати сарказм та іронію);
4. дотримання стилю, культури та епохи (Перекладач художніх текстів повинен бути в якійсь мірі дослідником. Важко перекладати текст іншої епохи, іншої культури, якщо ви не знайомі з її особливостями).

Проблема перекладу пов'язана з тим, що дійсність по різному розрізняється різними мовами[41,58]. В процесі перекладу, перекладачеві неодмінно доведеться зіштовхнутися з рядом певних проблем, що стосуються як перекладу так і принципів аналізу тексту[29, 93-102]:

1. проблема неоднозначності;
2. проблема структурних відмінностей між мовами;
3. граматичні конструкції, що складаються з декількох слів, такі як ідіоми і словосполучення;
4. проблема перекладу інтернаціоналізмів;
5. проблема перекладу неологізмів.

Проблема неоднозначності. В ідеалі, кожне слово має лише одне значення, що значно полегшувало б процес комунікації та перекладу. Однак, на жаль, реальна мова значно складніша: коли одне слово має декілька значень, ми говоримо про лексичну неоднозначність. Це явище є одним із найбільш поширених викликів у перекладі, оскільки контекст має величезне значення для правильного вибору значення. Якщо ж ці неоднозначності стосуються структури речення, і його можна тлумачити різними способами, то говорять про структурну неоднозначність[33, 425].

Випадок, коли речення може мати декілька значень, є скоріше правилом, ніж винятком. Це означає, що в процесі перекладу важливо не лише аналізувати окремі слова, але й усю структуру речення, щоб зберегти точність і відповідність оригіналу. Крім того, роботу ускладнює й те, що

неоднозначності можуть накопичуватись: одне слово з кількома значеннями може поєднуватися з іншими словами або структурами, що додає додаткові шари складності. Внаслідок цього, кожне таке явище потребує ретельного підходу та уваги перекладача, щоб забезпечити точне і адекватне відтворення змісту.

Наприклад, якщо речення складається із двох слів, і кожне з них може мати два значення, в найгіршому випадку, його можливо перекласти двома різними способами[30, 237]. Це демонструє, наскільки важливим є правильне трактування контексту в процесі перекладу. Адже вибір одного значення може істотно змінити не тільки граматичну структуру речення, але й його загальний зміст. Зрозуміло, що слід розглянути всі можливі варіанти, оцінити контекст, в якому це речення вжите, та обрати найбільш доцільний варіант. Цей процес вимагає від перекладача глибокого розуміння мови та культури оригіналу, а також здатності адаптувати текст так, щоб він зберігав свою точність і емоційну забарвленість при перекладі.

Структурні відмінності в мовах. Відмінності в типі граматичної (саме морфологічної) побудови мови є причиною відмінностей в характері перекладацьких правил для даної мови. Наприклад, в англійській мові відсутній ряд форм, зокрема такі морфологічні елементи, як роди, відмінки та числа, що є характерними для багатьох інших мов. Це відсутність призводить до того, що узгодження, яке є важливою формою зв'язку між членами словосполучення в мовах з багатою морфологією, в англійській може стати великою проблемою для перекладу. Так, у мовах, де є чітка система узгодження, перекладач повинен ретельно відтворювати ці зв'язки, тоді як в англійській, де такі узгодження не застосовуються, це може створювати додаткові труднощі у правильній передачі значення і структури оригіналу[36, 89]. Перекладач повинен враховувати ці структурні відмінності і адаптувати переклад таким чином, щоб зберегти його точність і відповідність при переході між мовами з різною граматичною побудовою.

Також структури побудови речення в англійській та українській мовах дуже сильно відрізняються: у той час, коли англійська мова має чітку та непорушну структуру, в українській – порядок слів у реченні може змінюватись залежно від акценту або емоційного забарвлення висловлювання. Англійська мова здебільшого слідує суворим правилам побудови речення, де порядок слів має визначальне значення для передачі граматичного зв'язку між членами речення. В українській мові, завдяки її гнучкій морфології, порядок слів може бути змінений без втрати основного змісту речення, що дає можливість для різних акцентів або стилістичних ефектів. Це створює певні труднощі в перекладі, оскільки при переході з однієї мови на іншу часто потрібно не лише передавати зміст, а й дотримуватися граматичних і структурних норм мови перекладу[42, 153]. Перекладач має бути уважним до цих структурних відмінностей, щоб зберегти не тільки значення, а й стиль та атмосферу оригіналу.

Складні конструкції — ідіоми та словосполучення. Ідіома — це набір слів, що має власне значення, яке не залежить від значення окремих слів, що входять до її складу. Тобто, ідіоматичні вирази мають значення, яке неможливо здогадатися, розбираючи слова окремо. Це явище широко поширене в багатьох мовах і представляє складність для перекладу, оскільки жодне із слів у такому виразі не дає повної або точного уявлення про його значення[37, 344].

Ідіоми слід виявляти на початкових етапах перекладу. Труднощі можуть виникати лише у випадку пов'язання ідіоми зі словом, за яким буде здійснюватись її пошук. Проблема заключається в тому, що ідіоми можуть бути записані в різних формах і ці форми не завжди утворюються за звичними граматичними правилами[46,580-581].

Словосполучення відрізняються від ідіом тим, що їх значення повністю залежить від значення окремих складових, і вони зазвичай можна перекласти або зрозуміти, розбираючи значення кожного слова в складі. Проте, хоча кожне слово в словосполученні має своє власне значення, не завжди можна

однозначно визначити, які саме слова слід використовувати у перекладі, оскільки кожна мова має свої особливості в побудові словосполучень [55, 6-9].

Наприклад, в українській мові може бути словосполучення "сильний вітер", яке аналогічне до англійського "strong wind", де значення кожного слова очевидне. Проте в інших випадках, як у фразях, що відображають специфічні культурні чи граматичні конструкції, може виникати потреба в певному коригуванні для збереження природності та точності. Тому перекладач має бути уважним до контексту і враховувати не тільки лексичні значення, а й правила використання словосполучень у кожній мові.

Переклад інтернаціоналізмів. У процесі перекладу обираються слова, найбільш близькі відповідним словам першотвору в їх взаємозв'язку і в їх відповідності змісту речення. Зрозуміло, що такий вибір не може здійснюватися без урахування контексту, і саме контекст відіграє тут вирішальну роль. Це питання розглядало багато дослідників, наприклад, А. В. Федоров («Основи загальної теорії перекладу», 1983 г.), Т. В. Семашко, М. Н. Литвинова («Як утворюється метафора» 1984 г.). Виділяються три випадки, коли доводиться робити вибір між кількома можливими перекладами слова [50,120-125]:

1. відсутність словникового відповідника для слова першотвору, або ж відсутність відповідності для використаного конкретного значення цього слова;
2. неповна відповідність, часткове покриття значення слова;
3. відповідність різних слів мови перекладу різним значенням слів мови оригіналу.

Повна відсутність відповідності – доволі нечастий випадок. Зазвичай, це відбувається тоді, коли слово в мові оригіналу позначає предмет або поняття, характерний для побуту певного народу, і відсутнє в побуті народу, мовою якого здійснюється переклад, мова йде про інтернаціоналізми

(наприклад: республіка, поліція, самурай). Але це не означає, що перекласти слово (тобто передати його сенс) неможливо. Його значення можна «описати», не одним словом, а кількома[40,35-37].

Існує три способи для передачі слів, що позначають специфічні реалії[53,105-111]:

1. транслітерація (зазвичай застосовується для передачі назв, предметів і понять матеріального побуту, форм звернення до співрозмовника і т.ін. Це ті випадки, коли важливо дотримати лексичну стислість позначення і разом з тим підкреслити специфічність званої речі або поняття);
2. створення нового слова (словосполучення) на основі морфологічних відносин і елементів, що існують в мові перекладу;
3. використання слова, близького по функції до іншомовної реалії, хоча і не позначає щось тотожне. Такий переклад приблизний і уточнюється в умовах контексту, часто він межує з описом.

Переклад неологізмів. Неологізми – це нові слова або словосполучення, які виникають через соціально-політичні зміни, розвиток науки, техніки або нові життєві умови для позначення нових понять чи явищ (Бала, 1996). Вони є важливою частиною мовного розвитку, оскільки дозволяють мові адаптуватися до змін у суспільстві та науці, зберігаючи свою актуальність і здатність передавати нові концепти. Неологізми можуть з'являтися внаслідок інновацій, змін у культурі, появи нових технологій або з'явлення нових соціальних явищ, і часто вони є важливими маркерами розвитку певної культури або суспільства.

Переклад неологізмів може бути складним завданням, оскільки нові терміни часто не мають готових еквівалентів в інших мовах, і перекладачі повинні застосовувати креативність для їх відтворення, іноді створюючи нові

слова або адаптуючи їх відповідно до мовних і культурних норм цільової мови.

Класифікація неологізмів базується на способі їх виникнення, тривалості існування, рівні новизни та способі словотворення:

За способом появи:

- лексичні – нові слова або вирази, створені для позначення нових понять (наприклад, “*biocide*” – біологічна війна);
- семантичні – уже існуючі слова, які набули нового значення (наприклад, “*mouse*” у значенні комп'ютерної миші);
- фразеологічні – нові стійкі словосполучення (наприклад, “*cloud computing* – хмарні обчислення”);
- авторські – це лексичні неологізми, які створені для підсилення стилістичного ефекту, формування унікального художнього світу або передачі авторського бачення (“орки”, “енти” у Дж. Р. Р. Толкіна).

За тривалістю існування:

- одноразового вживання – слова, які використовуються в конкретному контексті й зникають;
- частого використання – тимчасові неологізми, що мають актуальність у певний період;
- постійного використання – інтегровані в мову одиниці, які стають загальноновживаними (наприклад, “*email*”).

За ступенем новизни:

- абсолютні неологізми (повністю нові слова або поняття);
- відносні неологізми (застарілі слова, що набули нових конотацій або значень).

По відношенню до мови та способу словотвору:

- запозичені – взяті з інших мов (наприклад, “*laptop*”);
- власні утворення – створені засобами рідної мови.

Для перекладу неологізмів використовують такі прийоми:

1. Калькування – передача частинами слів із подальшим об'єднанням (наприклад, mortgage tax – іпотечний податок).
2. Транскрипція та транслітерація – відтворення звукового або графічного вигляду слова, часто застосовується для назв організацій (наприклад, Special Systems Industry – Спешел Сістемз Індастрі).
3. Семантичний еквівалент – використання існуючих слів, що відображають значення терміна (наприклад, capital productivity – фондівдача).
4. Експлікація – описовий переклад у разі відсутності еквівалента (наприклад, market auction – торгівля цінними паперами методом аукціону).
5. Комбінація прийомів – поєднання кількох методів одночасно (наприклад, quality control engineering – техніка контролю якості).
6. Копіювання латиницею для деяких термінів (Гладуш, 2003).

Основна складність – розуміння значення нового слова. Потрібно враховувати контекст, культурні реалії та орфографічні особливості. Для багатокomпонентних термінів важливо визначити ключове слово й порядок перекладу.

Прийоми перекладацьких трансформацій:

- лексичні (калькування, транслітерація);
- граматичні (дослівний переклад, зміна структури речення);
- лексико-граматичні (описовий чи антонімічний переклад).

Калькування - це прийом перекладу, при якому іншомовне слово чи фраза передаються шляхом дослівного відтворення їхніх складових частин у мові перекладу. Наприклад, "skyscraper" стає "хмарочос".

Транслітерація - це спосіб передачі іншомовного слова шляхом заміни його букв або знаків буквами чи знаками іншої мови, зберігаючи його звучання. Наприклад, "Google" – "Гугл".

III. ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Порівняльний аналіз оригіналу роману Джона Рональда Руела Толкіна "The Lord of the Rings" та його перекладу дозволяє оцінити, наскільки вдало передано стиль, атмосферу і мовну багатогранність твору. Особлива увага приділяється передачі авторського стилю, неологізмів, топонімів, власних імен, поезії, стилістичних відмінностей у мовленні персонажів та культурних алюзій. Важливим аспектом є збереження балансу між точністю та адаптацією тексту до мови перекладу, що демонструє майстерність перекладача та його розуміння художнього світу Толкіна.

3.1 Шляхи відтворення індивідуального стилю

Індивідуальний стиль Джона Рональда Руела Толкіна є однією з ключових ознак його творчості, що вимагає від перекладача значних зусиль для адекватного відтворення. Стиль Толкіна базується на багатоплановій структурі тексту, глибокому символізмі, увазі до деталей та створенні унікальних мовних і культурних кодів для кожного народу Середзем'я. Успішне відтворення цього стилю в перекладі залежить від поєднання точності, творчого підходу та чутливості до авторської мови. Основними шляхами відтворення є:

Стилістична багатоплановість: Толкін майстерно використовує різноманітні стилістичні прийоми залежно від контексту. Архаїзми, урочисті вислови, поетичні звороти зустрічаються у мовленні ельфів, тоді як гобіти говорять простою, але насиченою побутовими деталями мовою. Для перекладача важливо не лише передати ці стилістичні відмінності, а й адаптувати їх до реалій мови перекладу, зберігаючи загальну атмосферу тексту.

Передача поетичних елементів: поезія займає важливе місце в романі, доповнюючи сюжет і розкриваючи глибини культури вигаданих народів. При перекладі пісень і віршів перекладач стикається з дилемою: віддати перевагу змісту чи зберегти ритм і риму. Збереження цих елементів є ключовим для передачі духу твору, адже кожна пісня — це відображення мови та культурних традицій певного народу.

Адаптація топонімів та власних імен: Толкін ретельно продумав назви місцевостей і персонажів, інтегрувавши в них історичні та культурні алюзії. Наприклад ельфійські імена містять елементи вигаданих мов. Перекладач повинен вирішити, чи адаптувати ці назви для сприйняття іншою мовою, чи залишити оригінальні форми. Цей процес включає глибоке розуміння семантики і стилістики кожної назви.

Стилізація мовлення персонажів: кожен персонаж у Толкіна говорить відповідно до свого соціального статусу, походження та ролі в сюжеті. Наприклад, мова Гімлі різка і лаконічна, тоді як Леголас говорить витончено й мелодійно. Орки використовують грубу, спрощену мову, яка контрастує з ельфійською. Перекладачеві важливо зберегти ці мовні характеристики, враховуючи, що вони сприяють побудові образів персонажів та їхнього культурного контексту.

Культурні та символічні особливості: роман насичений культурними алюзіями, які іноді важко передати без втрати оригінального змісту. Наприклад, опис природи в оригіналі не лише створює атмосферу, але й відображає ідею гармонії між людиною та світом, яка є центральною для філософії Толкіна. Переклад має зберегти ці символи, аби передати глибокий сенс, закладений автором.

Відтворення індивідуального стилю Дж. Р. Р. Толкіна є складним і багатоаспектним завданням, яке вимагає від перекладача не лише ґрунтовного знання мови оригіналу й мови перекладу, але й глибокого розуміння літературної структури твору. Перекладач має враховувати символіку, стилістичні прийоми, культурні коди та ідейний зміст, закладений

автором. Основне завдання полягає у збереженні тонкого балансу між точністю відтворення змісту та художньою адаптацією тексту. Це дозволяє забезпечити максимальну відповідність між оригінальним твором та його перекладом, зберігаючи унікальну атмосферу, образність і емоційне наповнення, які є невід'ємною частиною стилю Толкіна.

3.2 Аналіз способів відтворення ідіостилю на матеріалі роману Дж.Р.Р. “Володар перснів”

Для проведення аналізу було обрано першу книгу із циклу Дж. Р. Р. Толкіна "The Lord of the Rings: The Fellowship of the Ring" ("Володар перснів: Братство персня"), а також її українські переклади. Зокрема, розглядалися версії, виконані А. Неміровою, з віршами, перекладеними С. Бойком, та переклад К. Онищук, у якому адаптацією віршів займався Н. Федорак. Вибір цих текстів зумовлений їхньою значущістю для аналізу художнього стилю Толкіна, а також різними підходами до передачі його ідіостилю в межах української мовної традиції. Особливу увагу було приділено не лише прозовій частині тексту, але й поетичним вставкам, які відіграють важливу роль у формуванні атмосфери та розкритті внутрішнього світу персонажів.

3.2.1 Передача стилістичних елементів у перекладі

Синтаксичні особливості Толкіна відіграють важливу роль у створенні стилю його текстів, що включає як довгі, складні конструкції, так і короткі, лаконічні речення необхідні для динаміки оповіді. Перекладачі повинні ретельно адаптувати ці синтаксичні структури, зберігаючи стиль Толкіна, водночас враховуючи особливості української мови, які можуть суттєво відрізнитися від англійської за логікою побудови речень.

Дж. Р. Р. Толкін активно використовує складні синтаксичні конструкції для передачі багатшарових описів, емоційних переживань та урочистої

атмосфери. В українських перекладах зберегти складність синтаксису Толкіна буває непросто, оскільки довгі речення в англійській мові можуть звучати громіздко або складно для розуміння в українській. У таких випадках перекладачі можуть ділити речення або адаптувати структуру для кращого сприйняття.

Наприклад:

“When Mr. Bilbo Baggins of Bag End announced that he would shortly be celebrating his eleventy-first birthday with a party of special magnificence, there was much talk and excitement in Hobbiton.” - складнопідрядне речення, що складається з головного (there was much talk and excitement in Hobbiton) та підрядного (when Mr. Bilbo Baggins...).

“Коли поважний Більбо Торбинс із Торби-на-Кручі повідомив, що бажає якимось особливим чином відсвяткувати свій наступний – 111-й – день народження, весь Гобітон завирував та тільки про це й говорив.”

У перекладі Немірової було збережено структуру оригіналу із складнопідрядним реченням. Відчувається відхилення в стилі: фраза *"якимось особливим чином"* звучить менш урочисто, ніж *"party of special magnificence"*.

“Коли пан Більбо Торбин із Торбиного Кута оголосив, що незабаром святкуватиме свій сто одинадцятий день народження і влаштує особливо пишно вечірку, в Гобітові збурилися балачки та почуття.”

У перекладі К. Онищенко також збережено складнопідрядну структуру. Фраза *"особливо пишна вечірка"* ближча до стилістики оригіналу, ніж *"якимось особливим чином"*.

Обидва переклади зберігають загальну структуру речення, однак А. Немірова використовує менш урочистий стиль, а К. Онищенко робить ближчу до оригіналу стилізацію.

“As they approached the crest of the hill, they felt a strange chill, for they could now see the dark clouds gathering in the sky above the mountains, casting a shadow upon the fields below, where nothing stirred, and silence reigned.”

Складнопідрядне речення, яке передає атмосферу напруження і приреченості, зберігається майже в незмінному вигляді, за винятком деяких розділових знаків, що додають українському тексту плавності. Словосполучення "where nothing stirred, and silence reigned" перекладається як "де нічого не ворушилося, і панувала тиша", що дозволяє зберегти напругу і моторошність, створюючи аналогічний емоційний ефект.

"Коли вони наблизилися до вершини пагорба, їх охопив дивний холод: тепер вони могли бачити темні хмари, що скупчувалися в небі над горами, кидаючи тінь на поля, де нічого не ворушилося, і панувала тиша."

В іншому випадку, зберегти синтаксис виявилось дещо складніше:

"Frodo, who had been hiding behind a rock, could see clearly the path they had to take, winding through the trees, stretching far into the distance, disappearing into the shadows."

"Фродо, який ховався за скелею, чітко бачив шлях, яким їм слід було йти: він звивався між деревами, простягався далеко вдалечинь і зникав у тіні."

Підрядні конструкції в цьому реченні утворюють комплексне зображення шляху, який бачить Фродо. У перекладі збережено складність синтаксису, але перекладач "умовно розділив" речення за допомогою двокрапки, що дозволяє уникнути нагромадження підрядних речень. Це також покращує ритм читання і робить текст легшим для сприйняття.

Діалогічний фрагмент чергується із розповідною частиною. Толкін використовує короткі репліки, які створюють динаміку та передають різні думки персонажів. Примітка про вік Ото, вставлена у дужках, додає гумористичного підтексту та контрастує з попереднім діалогом. Такий стиль — типова риса ідіостилю Толкіна, де деталі характеру персонажів розкриваються через вставні коментарі:

"'For a nice bit, too,' said some. 'At a bargain price,' said others, 'and that's more likely when Mistress Lobelia's the buyer.'(Otho had died some years before, at the ripe but disappointed age of 102.)"

"– Ну, з них він, мабуть, добряче заправив, – казав дехто.

– За помірну ціну продав, – заперечували інші, – з пані Геранії багато не заправиш. (Одо на той час вже помер, доживши до ста двох років, але так і не дочекавшись ясної днини)."

Немірова зберігає стилістичну динаміку, передаючи розмовну тональність через українські звороти (добряче заправив, з пані Геранії багато не заправиш). Коментар про Одо залишається дотепним, але деталізується через додаткову фразу (але так і не дочекавшись ясної днини), що додає глибини і характеру.

"«Йому добряче заплатили», — казали одні.

«Продешевив із вигодою для покупця, — твердили інші, — а чого можна було сподіватися, якщо покупцем була пані Лобелія (її Ото помер за кілька років до того у зрілому, проте не у видатному віці — 102 років)?»"

Онищенко робить текст більш формальним і розлогим. Репліки менш емоційно виразні через вживання загальних фраз (з вигодою для покупця). Коментар про вік Ото виглядає нейтральнішим, без гумористичного забарвлення, що зменшує ефект комічності.

"But as for Frodo with the gleaming eyes, it seemed to him that as he looked into the pitiless eyes of the towering figure, he saw through to the bottom of its dark soul, a soul full of malice and despair."

"А для Фродо з блискучими очима, здавалося, що, дивлячись у безжальні очі велетенської постаті, він зазирнув у глибину її темної душі, наповненої злом і відчаєм."

Складна конструкція з кількома підрядними реченнями відображає напругу і переживання персонажа. Перекладач мав можливість майже повністю відтворити структуру, але важливо зберегти ритм і відповідний емоційний тон.

Толкінові речення вирізняються багаторівневою структурою з інверсіями та стилістичними акцентами для підсилення значущості подій:

"One summer's evening an astonishing piece of news reached the Ivy Bush and Green Dragon. Giants and other portents on the borders of the Shire were forgotten for more important matters: Mr. Frodo was selling Bag End, indeed he had already sold it – to the Sackville-Bagginses!"

Перед нами складне речення, що поєднує розповідь про важливу новину з коментарем щодо менш важливих подій. Перехід від головної до підрядної частини відбувається плавно, через структурний зв'язок: новина оголошена, а потім уточнено її суть. Автор використовує інверсію (indeed he had already sold it), аби підсилити ефект несподіванки.

Немірова адаптує синтаксис, використовуючи стилістично характерні для української мови конструкції. Основний зміст збережено, але інверсія (indeed he had already sold it) змінена на пряме уточнення через повторну частку (та ні, вже продав). Розділові знаки допомагають відтворити емоційний ефект оригіналу.

"Одного вечора влітку приголомшлива новина обговорювалась і «Під Плющем», і в «Зеленому Драконі». Велетні й інші знамення були позабуті заради важливішої події: Фродо Торбинс зібрався продавати садибу, та ні, вже продав – Кошелям-Торбинсам!"

У перекладі Онищенко використано нейтральніший стиль, що може здаватися менш експресивним. Інверсію (indeed he had already sold it) відтворено через уточнення (Власне, він уже продав його), але без додаткових стилістичних акцентів, що трохи знижує драматичний ефект.

"Одного літнього вечора до «Гілки плюща» та до «Зеленого дракона» дійшли чутки про дивну новину. Велетнів та інші дивовижі на кордонах Ширу потіснила важливіша подія: пан Фродо продавав Торбин Кут. Власне, він уже продав його — Саквілям-Торбинам!"

У перекладі Немірової відчувається спроба максимально зберегти емоційність через адаптацію, тоді як Онищенко надає перевагу стриманішому стилю.

В обох перекладах збережено загальну синтаксичну ідею, але деталі передаються через різні мовні засоби, що впливає на стиль сприйняття тексту.

У творі також наявні риторичні синтаксичні інверсії та архаїчні конструкції. Як от наприклад:

“None but the most valiant could withstand the temptation to turn and flee in that hour of trial.” - В англійському тексті інверсія надає урочистого звучання.

“Ніхто, крім найвідважніших, не міг витримати спокусу обернутися і втекти в ту годину випробувань.” - Український переклад намагається зберегти інверсію, що створює піднесений тон речення, а також використовує архаїчну фразу “годину випробувань”, яка відповідає стилю Толкіна і підтримує відчуття загрозової атмосфери.

Ідіостиль Толкіна вирізняється багатством інтонаційних та ритмічних прийомів, які підкреслюють масштабність і міфологічність подій Середзем'я. Відтворення ритму й інтонації важливе для того, щоб зберегти атмосферу оригіналу та передати унікальний голос автора в перекладі.

“The road goes ever on and on, down from the door where it began. Now far ahead the Road has gone, and I must follow if I can.”

“Дорога все триває і триває, вниз від дверей, де вона почалась. Далеко тепер вона пролягає, і мушу я йти за нею, як зможу.”

Ритмічний повтор у фразі “The road goes ever on and on” створює відчуття безперервного руху й довгої подорожі. В українському перекладі ця ритмічність зберігається завдяки повтору “все триває і триває”. Це дозволяє читачу відчути, що шлях нескінченний, підкреслюючи пригодницький характер і водночас філософський підхід до подорожі, який притаманний Більбо та його історії.

“All that is gold does not glitter, not all those who wander are lost; the old that is strong does not wither, deep roots are not reached by the frost.”

“Не все те золото, що блищить, не всі блукальці загублені; старе, що міцне, не зів’яне, мороз не сягає глибокого коріння.”

Толкін вдається до паралельних конструкцій, які створюють ритмічну рівновагу, і до архаїзмів, що додають тексту урочистості. Переклад зберігає ритм оригіналу через аналогічні синтаксичні структури, такі як “не все те золото, що блищить”. Паралелізм додає тексту формальності, що важливо для підтримки стилю легенд і казок, властивого Середзем’ю.

“A great shadow has departed,” said Gandalf, and then he laughed, and the sound was like music, or like water in a parched land; and as he listened, the thought came to Sam that he had not heard laughter, the pure sound of merriment, for days upon days without count.”

“Велика тінь відступила,” сказав Гендальф і засміявся, а сміх його був, як музика, чи як вода на спраглий землі; і коли Сем слухав, подумав, що вже багато днів не чув сміху, чистого звучання веселоців.”

Затягнута структура речення з повторенням і риторичними елементами, такими як “the sound was like music, or like water in a parched land”, передає епічну важливість моменту. У перекладі також зберігається довга структура речення, що підсилює відчуття полегшення після тривалих труднощів, а фрази “чистого звучання веселоців” і “вода на спраглий землі” відтворюють атмосферу оригіналу.

“There was a pause. At last Frodo spoke. ‘I will take the Ring,’ he said, ‘though I do not know the way.’”

“Запала тиша. Нарешті Фродо заговорив. ‘Я візьму Перстень,’ сказав він, ‘хоча не знаю шляху.’”

Використання коротких, перерваних речень передає напруження моменту, коли Фродо приймає доленосне рішення. Переклад зберігає мінімалістичну структуру речень, що додає урочистості і підкреслює вагомість події. Така структура робить текст лаконічним і водночас надає йому серйозного тону.

Мова персонажів у романі Толкіна варіюється залежно від їхнього соціального статусу, походження та особистих характеристик. Толкін застосовує діалекти, акценти та варіативність стилістики, щоб підкреслити індивідуальність героїв, їхній культурний бекграунд та відношення до інших мешканців Середзем'я. В українському перекладі ці особливості відтворено різними способами, щоб передати стилістичну глибину оригіналу.

Наприклад, манера мовлення Гендальфа виражається високим стилем, урочистістю:

“Do not tempt me! For I do not wish to become like the Dark Lord himself. Yet the way of the Ring to my heart is by pity, pity for weakness and the desire of strength to do good.”

“Не спокушай мене! Я не хочу стати схожим на Темного Володаря. Проте шлях Персня до мого серця пролягає через жалість, жалість до слабкості і бажання здобути силу, щоб чинити добро.”

Мова Гендальфа витримана в урочистому, навіть архаїчному стилі, що підкреслює його мудрість та велич. У перекладі збережено цей високий стиль завдяки використанню інверсій та архаїзмів. Ці особливості підтримують авторську стилістику й водночас створюють величний образ Гендальфа.

На противагу, мова Фродо, який немає високого походження, але має відчуття відповідальності, проста та зрозуміла:

“I will take the Ring,” he said, “though I do not know the way.”

“Я візьму Перстень, – сказав він, – хоч і не знаю шляху.”

Мова Фродо проста й щира, що передає його характер як скромного гобіта

з великим почуттям обов'язку. Український переклад зберігає цю безпосередність завдяки використанню коротких речень без зайвих стилістичних прикрас, що відповідає оригінальному тексту. Така лаконічність підкреслює рішучість Фродо, зберігаючи атмосферу його покірного, але твердого характеру.

Діалектні особливості Сема Гемджі, які відтворюють його соціальне походження:

“Lor bless you, Mr. Frodo, sir!” he said. “You’re right; there is more than one way to your destination, as the proverb says. Which way would you be choosing, Mr. Frodo?”

“Бережіть вас, пане Фродо, сер!” – сказав він. “Ви праві; як кажуть, до мети можна дістатися не одним шляхом. Який шлях оберете, пане Фродо?”

Мова Сема в оригіналі позначена діалектними особливостями й певною розмовністю, що передає його просте походження й відданість. Український перекладач намагається відтворити цю мову, використовуючи вираз “Бережіть вас” (що звучить простіше, ніж офіційний варіант “Нехай вас береже Господь”) і конструкції, які зберігають просту інтонацію, без складних синтаксичних структур. Хоча в українському перекладі відсутні прямі діалектизми, манера мовлення залишається щирою та розмовною.

Мова ельфів

“The world is indeed full of peril, and in it there are many dark places; but still there is much that is fair, and though in all lands love is now mingled with grief, it grows perhaps the greater.”

“Світ справді сповнений небезпек, і в ньому є багато темних місць; але все ще є багато прекрасного, і хоча тепер у всіх землях любов змішана з горем, вона, можливо, стає навіть сильнішою.”

Ельфи у Толкіна часто висловлюються в поетичному, трохи піднесеному стилі. В перекладі цей елегантний стиль зберігається за допомогою урочистих виразів (“світ сповнений небезпек”), інверсій і розміреного ритму, який нагадує поезію. Це підкреслює їхню мудрість і благородство, створюючи відповідний естетичний ефект.

Передача художніх засобів у перекладі "Володаря перснів" є важливим аспектом для збереження атмосфери, стилю і поетичності оригіналу. Толкін широко використовує метафори, епітети, порівняння, символіку та інші засоби для відтворення настрою та збагачення світу Середзем'я. Розглянемо приклади й способи адаптації цих засобів у перекладі

Метафори

"The hills were crowned with golden trees in the evening light."

"На пагорбах, залитих вечірнім світлом, золотіли крони дерев."

Метафора "crowned with golden trees" у Толкіна має величний, навіть символічний характер, підкреслюючи красу й піднесеність природи. В українському перекладі метафора збережена шляхом створення образу "золотіли крони дерев", який передає кольорову й поетичну картину природи, зберігаючи атмосферу спокою й величі, що притаманна оригіналу.

Толкін використовує метафори не тільки для опису природи, а й для створення атмосфери, що підсилює загальне відчуття магії та небезпеки Середзем'я. Метафори допомагають розкрити складний внутрішній світ персонажів, природу різних локацій та загрозову силу, яка насувається на світ.

"A great shadow has departed."

"Велика тінь відійшла."

"Shadow" тут не лише описує фізичний об'єкт, а й символізує злу силу, що пригнічує усе навколо. У перекладі збережено метафору як "велика тінь", що відтворює оригінальний образ темряви й сили зла, яка зникає, підкреслюючи полегшення й перемогу світла. Ця метафора не тільки описує зміну в зовнішньому світі, а й на рівні почуттів, відображає звільнення від загрози.

"The trees whispered."

"Дерева шепотіли."

В українському перекладі збережено метафору "дерева шепотіли", що надає їм якості живих істот. Завдяки цьому створюється відчуття, що

природа Середзем'я не тільки присутня, але й має власну волю та розуміння. Такий прийом допомагає читачам відчутти, що вони перебувають у світі, де навіть рослини можуть спілкуватися, що посилює елемент чарівності й загадковості.

“Fear lay on him like a dark mantle.”

“Страх лежав на ньому, мов темний плащ.”

Метафора “fear lay on him like a dark mantle” створює враження, ніби страх має матеріальну форму, що накладає на героя важкий тягар. У перекладі збережено образ “темного плаща”, що огортає героя, як матеріалізована тінь. Це підсилює відчуття обтяжливого страху, підкреслюючи його фізичний і психологічний вплив на героя.

“A fire was in his heart.”

“Вогонь палахкотів у його серці.”

Ця метафора відтворює інтенсивний внутрішній стан персонажа. Вогонь у серці символізує пристрасне бажання, можливо, боротьбу або непримиренність. Український переклад використовує яскравий образ “палахкотів у серці”, який підсилює оригінальну метафору і допомагає читачеві уявити полум'яний характер персонажа, його енергію й готовність до дій.

Епітети

Епітети в романі відіграють ключову роль у створенні виразної атмосфери, надають описам образності й підкреслюють специфічні риси персонажів та навколишнього світу. Толкін часто застосовує епітети для підсилення відчуття чарівності, величності або небезпеки, що їх відчувають герої.

“the dark, quiet trees”

“темні, тихі дерева”

Епітети “dark” і “quiet” у поєднанні передають похмуру атмосферу лісу, створюючи відчуття таємничості та невідомої загрози. Переклад повністю

відтворює ці епітети, що дозволяє зберегти темну й таємничу атмосферу, яку хотів передати автор.

“wise and noble Aragorn”

“мудрий і благородний Арагорн”

Епітети “wise” і “noble” акцентують увагу на шляхетності й розумності Арагорна, що характеризує його як надійного й сильного лідера. Переклад “мудрий і благородний” зберігає ці основні риси, передаючи авторський задум, за якого епітети додають персонажеві героїчного статусу.

“the shadowy path”

“тінявіста стежка”

Епітет “shadowy” передає небезпеку й темряву, яка оточує героїв на шляху. В українському перекладі цей епітет збережено як “тінявіста”, що підсилює образ зловісного й небезпечного шляху, яким доведеться пройти. Це підкреслює тривожний настрій героїв, змушуючи читача відчувати занепокоєння.

“the fair Elves”

“прекрасні ельфи” або *“чарівні ельфи”*.

Епітет “fair” акцентує увагу на естетичній і моральній привабливості ельфів, створюючи відчуття їхньої винятковості. Переклад “прекрасні” зберігає цей епітет, підкреслюючи неперевершену зовнішність та високу духовність ельфів, їхню естетичну й моральну піднесеність.

Алюзії та символіка

В романі “The Lord of the Rings” Джона Рональда Руела Толкіна алюзії та символіка є важливими складовими, які збагачують текст, роблячи його багатозаровим і глибоким. Толкін черпає натхнення з міфології, історії та релігії, що додає твору додатковий сенсовий вимір. У перекладах ці елементи часто становлять складність, адже вони потребують культурної адаптації, щоб передати задум автора, зберігши при цьому оригінальне значення та атмосферу.

Однією з основних християнських алюзій у романі є постать Гендальфа, який втілює образ мудрого провідника, готового жертвувати собою заради вищої мети.

“I am a servant of the Secret Fire, wielder of the flame of Anor.”

“Я слуга Таємного Вогню, володар вогню Анора.”

У цьому вислові Гандальфа вгадується алюзія на вищу силу, що асоціюється зі світлом, чистотою і божественним покликанням. Таємний Вогонь символізує божественну силу творення, як у християнстві Святий Дух. Український переклад зберігає алюзію на таємничу силу й вищу мудрість, передаючи відчуття піднесеності й священності.

Кільце Всеваддя є символом спокуси, що веде до морального занепаду. Воно асоціюється з владою над іншими, яка врешті-решт руйнує особистість того, хто її прагне.

“One Ring to rule them all, One Ring to find them, One Ring to bring them all, and in the darkness bind them.”

“Єдине Кільце, щоб володарювати над усіма, Єдине Кільце, щоб знайти їх, Єдине Кільце, щоб звести їх усіх і в темряві зв'язати.”

У перекладі збережено символічне значення Кільця як знаряддя абсолютної влади, що призводить до поневолення та зла. Алюзія на спокусу і руйнування особистості передана чітко, акцентуючи увагу на темній природі Кільця.

Шир уособлює світ миру та простого щастя, символізуючи ідеалізований дім, який герої залишають, але до якого завжди прагнуть повернутися. Цей образ має універсальну алюзію на втрачений рай або Едемський сад.

“The Shire had seldom seen so fair a summer.”

“Шир рідко бачив таке прекрасне літо.”

Образ Шир, який асоціюється з літом, символізує невинність і спокій, контрастуючи зі складним світом за його межами. У перекладі збережено

теплоту і мир, що викликають асоціації з ідеалом рідного дому, до якого всі прагнуть повернутися, але який не завжди залишиться таким, як був.

Образ Арагорна як спадкоємця давньої королівської лінії має алюзію на епічних героїв із міфологій, зокрема короля Артура. Він є символом надії, честі й вірності.

“All that is gold does not glitter, not all those who wander are lost.”

“Не все те золото, що блищить, і не всі, хто блукають, загублені.”

Цей вислів про Арагорна символізує його приховану велич, гідність і силу, яка не є видимою, як і золото. У перекладі збережено поетичний вираз, який підкреслює ідею про те, що справжня цінність і сила не завжди помітні.

Світло й темрява використовуються Толкіном як символи добра і зла. Світло часто з'являється, коли герої мають надію або знаходять силу для боротьби.

“May it be a light to you in dark places, when all other lights go out.”

“Нехай це буде світлом для тебе в темних місцях, коли всі інші вогні згаснуть.”

У цьому вислові збережено символічний образ світла як надії, що підтримує героїв у найтемніші часи. Світло у Толкіна часто є символом духовної сили, здатної боротися з темрявою, і переклад повністю передає цю символіку, зберігаючи позитивний і піднесений характер.

3.2.2 Використання авторських неологізмів

Проводячи порівняльний аналіз "The Lord of the Rings" Дж. Р. Р. Толкіна не можна не відзначити широке використання архаїзмів, що характерно для автора, вони відображають унікальний стиль письменника та його орієнтацію на староанглійські та середньовічні тексти. Толкін вдається до архаїчних слів і висловів, щоб створити відчуття давнини та історичної глибини у світі Середзем'я. До прикладу, можна звернути увагу на вживання слова "ere" в оригіналі:

“But my heart forbodes that, ere all is ended, you, Frodo son of Drogo, will know more of these fell things than Gildor Inglorion.”

“Ere” - архаїчний синонім до “before”, який додає урочистості й старовинності мови Гільдора, підкреслюючи його зв’язок із ельфійською культурою, що стоїть осторонь звичайного світу.

“Серце моє чує; раніше, ніж уся ця історія скінчиться, Фродо, син Дрого, дізнається про цих страшних істот більше, ніж Гільдор Інглоріон.”

А.Немірова використовує сучасну форму "раніше, ніж", що зберігає смисл, але втрачає архаїчність і урочистість оригіналу.

“Однак, серце моє завбачає, що, перш ніж усе закінчиться, ти, Фродо, син Дрого, знатимеш про цих злостивих створінь більше за Гільдора Інглоріона.”

"Перш ніж" у варіанті Катерини Онищенко ближче до оригінального значення, ніж "раніше", але архаїчність все ж втрачено.

Також можна простежити використання прикметника “fell”. “Fell” — застарілий прикметник, що означає "злісний", "жорстокий". Толкін використовує цей термін, щоб посилити моторошність і небезпеку, пов’язану з персонажами.

Вираз "Страшних істот" у перекладі Немірової передає зміст, але не зберігає застарілий відтінок оригінального слова fell. В той час, як в перекладі Онищенко фраза "Злостивих створінь" частково передає характер небезпеки і дещо зберігає архаїчність.

Толкін майстерно використовує архаїзми (ere, fell), щоб передати відчуття древньої, величної культури ельфів.

Перекладачі Немірова та Онищенко адаптують текст до сучасної мови, але втрачають цю стилістичну рису, хоча Онищенко зберігає трохи більше урочистості.

Для збереження стилістики Толкіна можна було б зберігати архаїзми в перекладі, наприклад, "перш, ніж усе завершиться" для ere all is ended.

Уникати надмірної розмовності, щоб передати величний тон і дух оригіналу.

“When Mr. Bilbo Baggins of Bag End announced that he would shortly be celebrating his eleventy-first birthday with a party of special magnificence, there was much talk and excitement in Hobbiton.”

В обох перекладах втрачено це архаїчний числівник “*eleventy-first*”, що позбавляє текст оригінальної стилістичної особливості.

“Коли поважний Більбо Торбинс із Торби-на-Кручі повідомив, що бажає якимось особливим чином відсвяткувати свій наступний – 111-й – день народження, весь Гобітон завирував та тільки про це й говорив.” - А. Немірова.

“Коли пан Більбо Торбин із Торбиного Кута оголосив, що незабаром святкуватиме свій сто одинадцятий день народження і влаштує особливо пишну вечірку, в Гобітові збурилися балачки та почуття” - переклад К. Онищенко.

В оригіналі часто зустрічається слово "oft". Наприклад:

“Then I need say no more,” said Celeborn. ‘But do not despise the lore that has come down from distant years; for oft it may chance that old wives keep in memory word of things that once were needful for the wise to know.”

“*Oft*” — архаїчна форма often, використовується для створення відчуття старовинності та урочистості. “*May chance*” — застарілий вислів, що означає "може статися". Слово “*lore*” має значення "традиційні знання, мудрість". Його вживання додає вагомості вислову, підкреслюючи зв'язок із давньою культурою.

Далі розглянемо як ці архаїзми відображено у перекладах:

“– Тоді мені більше нема чого додати, – сказав Келеборн. – А все ж таки не зневажай перекази давніх літ – старі жінки, бува, пам'ятають такі слова, котрі інколи корисно було б знати мудрим.”

Немірова переклала вираз "Oft it may chance" як "бува". Що відображає основну суть оригіналу, але спрощує і втрачає архаїчний відтінок слова oft.

"Lore" перетворився на "перекази давніх літ" - передає зміст, зберігаючи поетичний характер вислову, а також додає відчуття давнини.

“— Тоді мені нічого додати, — мовив Келеборн. — Але не нехуйте мудрістю, яка прийшла до нас крізь далекі віки: бо часто трапляється так, що бабусі тримають у пам’яті назви речей, які колись обов’язково було знати мудрим.”

Онищенко обрала для виразу "Oft it may chance" переклад "часто трапляється так". Це звучить сучасніше та аналітичніше, але втрачено архаїчність і лаконічність оригіналу.

Що стосується "Lore" - то "мудрість, яка прийшла крізь далекі віки", хоч і втратила архаїчність, і набула більшої урочистості. Емоційно відчувається ближче до оригіналу.

Толкін використовує архаїчні слова (oft, lore), щоб створити відчуття древньої традиції й мудрості.

У перекладі Немірової частково збережено відчуття давнини через такі вирази, як "перекази давніх літ". Переклад Онищенка більш прагматичний і сучасний, що знижує урочистість і давню атмосферу оригіналу.

Щоб передати ідіостиль Толкіна, доцільно використовувати архаїчну лексику української мови (наприклад, "часто буває", "давні знання").

Також Толкін часто застосовує "farewell" замість сучаснішого "goodbye". Це слово має відтінок остаточного прощання, додає драматичності та стилістичної глибини. Наприклад:

“Gildor smiled. ‘Yes,’ he answered. ‘Twice. He said farewell to us on this very spot. But I saw him once again, far from here.’”

В українському перекладі фраза передана як:

“— Зустрічав, — посміхнувся Гілдор, — навіть двічі. Він розпрощався з нами ось на цьому самому місці. Але ми бачилися ще раз, далеко звідси.” - переклад Немірової.

"Гільдор усміхнувся. — Так, — відповів. — Двічі. Він попросився з нами якраз на оцьому місці. Та я зустрівся з ним іще раз, далеко звідси." - переклад
Онищенко

В обох варіантах переклад передає основний зміст, але втрачає поетичний відтінок. Хоча Неміровій вдалось трохи краще зберегти архаїчність, хоч і не повною мірою.

Толкін часто використовує слово "behold", яке означає "подивись", але з відтінком урочистості. Наприклад:

"Behold Isildur's Bane!" said Elrond."

В українському перекладі це передано як:

"Ось Прокляття Ісіддура! – промовив Елронд."

Слово "ось" передає значення, але не зберігає урочистості, яка притаманна "behold". Це рішення часто обирають, щоб передати текст українською максимально природно, хоч і з втратою старовинного звучання.

Передача власних назв і топонімів у перекладі роману "The Lord of the Rings" Толкіна є одним із ключових аспектів, адже імена персонажів, географічні назви та назви предметів не тільки мають власне значення, але й відіграють важливу стилістичну роль у побудові унікальної атмосфери Середзем'я. Толкін спеціально створював імена та назви з урахуванням їхнього етимологічного та культурного підґрунтя, що ставить перед перекладачем складні завдання щодо адаптації цих елементів для українського читача.

Передача імен персонажів

Толкін, як лінгвіст, створював мови для різних рас у своїх творах, тому багато імен мають корені в цих вигаданих мовах. Наприклад:

"Legolas" — ім'я ельфа Леголаса походить з синдарської мови і означає "листя". Це ім'я підкреслює його тісний зв'язок з природою.

"Aragorn" — ім'я Арагорна також має значення, що вказує на його походження та королівське походження. Воно походить від староанглійського слова "aer" (висота) та "gorn" (повернення).

Імена не тільки розкривають характер персонажів, але й виконують стилістичну функцію у тексті. Вони можуть викликати асоціації (певні імена можуть викликати певні образи або ідеї, що допомагає читачеві краще зрозуміти персонажів. Наприклад, ім'я "Gollum" відразу наводить на думку про істоту, що втратила свою людяність), створювати атмосферу (назви місць, як-от "Mordor", що в перекладі "чорна земля" або "Rohan" - світло), допомагають створити враження про різноманіття світу та його культуру.

При перекладі імен важливо зберегти їх звучання та значення, що є складним завданням для перекладачів. Наприклад:

"Frodo Baggins" — в українських перекладах передано як *"Фродо Торбинс"* (переклад Немірової) або *"Фродо Торбин"* (переклад Онищенко).

У цьому випадку ім'я Фродо залишають без змін, оскільки воно не має прямого значення. Прізвище ж передано подібними способами: *"Торбин"* та *"Торбинс"* — як переклад, що відображає *"Baggins"* (від слова "bag" — "мішок/торба"), в деяких варіантах перекладів також вказано "Беггінс" — як варіант простої транслітерації. Перший варіант передає зміст прізвища та додає характеру персонажу.

На противагу, ім'я *"Gandalf"* хоч і може бути перекладено як "ельфійський жезл" (від староанглійських слів "gandr" — жезл і "alfr" — ельф) було всього лише транслітероване як *"Гандальф"* або *"Гандальф"*. Це ім'я вказує на його магічну природу і роль у світі Середзем'я. Але для українського читача, саме ім'я втратило своє значення.

Адаптація географічних назв

Толкін використовує географічні назви, що мають семантичне навантаження, і їх можна або перекладати, або транслітерувати, залежно від стилістичних функцій. Наприклад:

"Rivendell" — у перекладах передано як *"Рівенділ"* та *"Рівенделл"*.

"Rivendell" (з англ. "річкова долина") має смислове значення, що символізує відокремленість і таємничість цієї місцевості. Переклади залишають звучання оригіналу, що підкреслює іноземність і загадковість.

Або ж "*Mirkwood*", що в перекладах відображено як "*Морок-ліс*" та "*Лихолісся*" або "*Чорнолісся*" - Назва "*Mirkwood*" вказує на темний і небезпечний ліс, який є домом для багатьох загрозливих істот. Переклад "*Чорнолісся*" передає відчуття таємниці та небезпеки, тоді як "*Морок-ліс*" та "*Лихолісся*" додає до назви атмосферу жаху.

Неологізми

Дж. Р. Р. Толкін, як автор, активно використовує неологізми для створення унікальної атмосфери і культурного контексту у своїх творах. Його новотвори охоплюють не лише імена персонажів, але й терміни, що описують різноманітні аспекти світу Середзем'я, включаючи культури, види, магію і навіть географічні особливості. Переклад цих неологізмів є складним завданням, яке вимагає врахування як фонетичних, так і семантичних характеристик оригіналу.

У деяких випадках терміни можуть бути адаптовані для кращого сприйняття в цільовій мові. Наприклад, "*Ent*" (ент) — істота, що нагадує дерева, може бути перекладена як "*ент*" (у випадку транслітерації або ж "*древоходи*" - тобто використати описовий переклад. Таке рішення дозволяє зберегти звучання терміна, одночасно роблячи його зрозумілим для українського читача.

Толкін часто комбінує корені з різних мов, тому іноді доводиться створювати нові слова для передачі тих значень, які він вкладає. Наприклад, "*Hobbit*" (гобіт) — термін, що став класичним, але вимагав креативного підходу, щоб передати його суть та особливості в перекладі.

Всього у першій книзі циклу налічується 54 авторських неологізми. Їх можна умовно розділити за типами і змістом наступним чином:

- топоніми;
- описові неологізми;
- неологізми, що позначають раси та істот;
- фрази та спеціальні вирази;
- власні назви (сузір'я і т ін).

При аналізі неологізмів головною метою було обрати не просто “нові слова”, а ті, що Толкін створив шляхом комбінації існуючих елементів, надавши їм нові значення або використав для зображення вигаданих персонажів, місць чи явищ. Це можуть бути як створені топоніми (назви місць і географічних об'єктів), так і терміни, які стосуються культури та соціальних аспектів вигаданого світу.

Для класифікації топонімів як неологізмів я орієнтувалась на їхнє походження. Якщо слово не має прямої аналогії в реальному світі або якщо воно утворене шляхом поєднання слів, що здебільшого асоціюються з вигаданими світом Толкіна, то воно розглядається як неологізм. Наприклад:

“Bag End”, “Crickhollow”, “Mirkwood” – ці топоніми, хоч і складаються з відомих слів (наприклад, “bag” або “wood”), однак їхнє поєднання в контексті світу Толкіна надає нові смисли й значення. Вони створюють унікальний образ середовища, який є характерним тільки для цього світу. При їх перекладі частіше вживаються до адаптації, ніж до транслітерації. Як от наприклад:

“When Mr. Bilbo Baggins of Bag End...”

“Коли пан Більбо Торбин із Торбиного Кута...” - Немірова.

“Коли поважний Більбо Торбинс із Торби-на-Кручі ...” - Онищенко.

Цей приклад демонструє різні підходи до перекладу. У випадку Немірової ми бачимо метафоричний переклад, де “Bag End” трансформується в “Торбин Кут”. Це рішення створює місце для образу, але водночас втрачається конкретизація, характерна для оригінального “End”, яка вказує на конкретне місце з кінцівкою або кінцевою точкою. Таким чином, перекладач переносить наявний елемент до більш абстрактної категорії (кут).

Натомість, у варіанті Онищенко використано лексичну трансформацію. Так “End” перетворюється в “Кручі” але вдається до інтерпретації, що надає цьому слову більш образне значення, яке краще передає закритість і відокремленість простору, властивого для оригінального місця. Вибір “Торби-на-Кручі”.

Обидва переклади зберігають основне значення, але через різні перекладацькі методи, надані варіанти набувають різних відтінків значення та стилістики.

“Middle-earth” – хоча слово "middle" існує в реальній мові, його поєднання з "earth" у контексті Толкіна створює нове значення. Це не просто "серединна земля", а власне уявлення про наш світ у фантастичній реальності.

Неологізми, що описують явища чи об'єкти - тут також важливо звертати увагу на поєднання знайомих термінів у нові конструкції, що описують нові явища або об'єкти. Наприклад:

“Black Breath”, *“Dwarf-candles”*, *“Goblin-barkers”* – ці терміни не мають прямого еквіваленту в реальному світі, а їх комбінація є відображенням творчого підходу Толкіна. Вони допомагають створювати відчуття іншої реальності. Їх переклад може бути виконаний різними методами, як, наприклад *“Black Breath”* в обох перекладах це *“Чорний подих”*, що є фактично дослівним перекладом. Це рішення є універсальним для передачі описових фраз, які не потребують культурної адаптації або додаткової інтерпретації. Збереження прямого значення у цьому випадку підкреслює темний і загрозливий характер феномену

Персонажі, що створені Толкіном, є окремим видом неологізмів, оскільки вони не мають безпосередніх аналогій у реальному світі:

“Ent”, *“Orc”*, *“Gollum”* – кожен з цих термінів позначає не лише конкретну істоту або персонажа, але й соціальні функції та характеристики, які є притаманними цьому персонажу в контексті світу Толкіна. Тут також спостерігається значне переплетення традиційних та вигаданих елементів.

При відтворенні у перекладі можна помітити відмінність у варіантах. Так наприклад *“Gollum”* у перекладі немірової *“Горлум”*, тоді як в Онищенко *“Голум”*. Вона застосовує повну транслітерацію з оригіналу – *“Голум”*. Цей варіант зберігає звучання імені, максимально наближаючи його до англійського оригіналу за допомогою стандартних правил української

транслітерації. Такий підхід дозволяє зберегти автентичність імені, в той же час забезпечуючи його зрозумілість для українського читача.

Немірова ж застосовує адаптацію, перекладаючи ім'я як "Горлум". Такий варіант є результатом певної семантичної адаптації, коли перекладач намагається передати не лише звучання, але й певний відтінок характеру персонажа. "Горлум" може звучати трохи більш загадково або навіть агресивно, що відповідає характеристикам персонажа в контексті роману.

Це приклад різних стратегій у перекладі власних імен, коли один перекладач може надавати перевагу точності транслітерації, а інший — інтерпретації для досягнення певного емоційного ефекту.

Фрази та спеціальні вирази (а також авторські фразеологізми)

"Elen síla lúmenn' omentielvo" – хоча це вираз на ельфійській мові, що був спеціально створений Толкінім, для сучасних мов він є неологізмом. Це також приклад використання культурних елементів вигаданого світу, які створюють специфічну атмосферу в тексті. В перекладах це вираз повністю транслітеровано, що дозволяє зберегти його звучання та атмосферу. У тому числі, це створює відчуття чужої, майже сакральної мови, яку не можна замінити звичайним перекладом. Однак, такий метод передавання ельфійської мови викликає певні труднощі, оскільки втрачаються точні смислові відтінки, але зберігається поетична аура, що відповідає стилю Толкіна.

Загалом, до неологізмів я відношу такі терміни та топоніми, які були вираженням авторського творчого процесу Толкіна і не мали прямих аналогів у реальному світі або в літературі. Вони виникли внаслідок комбінації елементів, характерних для середньовічної міфології, та сучасної фантастики. Такий підхід дозволяє Толкіну створювати унікальний, багатий і глибокий світ, в якому кожен термін має важливе значення і функцію.

Нижче наведено повний перелік авторських неологізмів:

Неологізм	Тип
Bag End	Топонім
Bamfurlong	Топонім
Barrow	Топонім
Black Breath	Описовий неологізм
Borgil	Власна назва (сузір'я)
Brandybuck	Власна назва
Brandywine River	Топонім
Bucklanders	Топонім
Bucklebury Ferry	Топонім
Cracks of Doom	Топонім
Crickhollow	Топонім
Dwarf	Раса/істота
Dwarf-candles	Описовий неологізм
Elen síla lúmenn' omentielvo	Фрази та спеціальні вирази
Ent	Раса/істота
Gandalf	Раса/істота
Gilthoniel	Власна назва (сузір'я)

Goblin-barkers	Описовий неологізм
Gollum	Раса/істота
Greensward	Описовий неологізм
Grey Havens	Топонім
Gully	Описовий неологізм
Halloo	Описовий неологізм
Hobbit	Раса/істота
Hobbiton	Топонім
Maggot	Власна назва
Man in the Moon	Описовий неологізм
Menelvagor	Власна назва (сузір'я)
Michel Delving	Топонім
Middle-earth	Топонім
Mirkwood	Топонім
Misty Mountains	Топонім
Mordor	Топонім
Old Man Willow	Описовий неологізм
Orc	Раса/істота
Orodruin	Топонім

Party Business	Авторський фразеологізм
Queer	Описовий неологізм
Ringwraiths	Раса/істота
Rushey	Топонім
Sauron	Власна назва
Shaggy growths	Описовий неологізм
Shire	Топонім
Short cut	Авторський фразеологізм
Sickle	Власна назва (сузір'я)
Snick	Описовий неологізм
Springle-ring	Описовий неологізм
The Plough	Власна назва (сузір'я)
Tinderboxes	Описовий неологізм
Tipsy cat	Авторський фразеологізм
Withywindle	Топонім
Woodparsley	Авторський фразеологізм
Writhing roots	Авторський фразеологізм
Woody End	Топонім

Неологізми, створені Дж. Р. Р. Толкіном, є однією з ключових особливостей його ідіостилу, які додають унікальності його творам та формують неповторну атмосферу вигаданого світу. Для детального аналізу та відтворення цих елементів у перекладі необхідно класифікувати їх за типами та врахувати методи перекладу, які найбільш вдало передають оригінальний зміст і стилістику.

Далі наводяться таблиці з класифікацією неологізмів роману "*The Lord of the Rings*". Вони поділені на три основні групи: топоніми, власні назви та новостворені терміни й описові неологізми. До кожного елемента запропоновано метод перекладу, що базується на лінгвістичних і культурних особливостях тексту. Такий підхід дозволяє оцінити, наскільки вдало вдається передати специфіку авторського стилю в перекладі та зберегти цілісність художнього світу.

Топоніми :

Bag End	Транскрипція або адаптація: «Кінець Мішка»
Bamfurlong	Транскрипція: «Бемферлонг»
Barrow	Калькування: «Курган»
Brandywine River	Комбінація калькування і транслітерації: «Річка Брендівейн»
Bucklanders	Калькування: «Бакландці»
Bucklebury Ferry	Калькування: «Переправа Баклбері»
Cracks of Doom	Калькування: «Тріщини Загибелі»
Crickhollow	Транскрипція: «Крікголоу»
Grey Havens	Калькування: «Сірі Гавані»
Hobbiton	Транскрипція: «Гобітон»
Michel Delving	Транскрипція: «Мішель Делвінг»

Middle-earth	Калькування: «Середзем'я»
Mirkwood	Калькування: «Мрячний Ліс»
Misty Mountains	Калькування: «Туманні Гори»
Mordor	Транскрипція: «Мордор»
Orodruin	Транскрипція: «Ородруїн»
Rushey	Транскрипція: «Рапі»
Shire	Калькування: «Шир»
Withywindle	Калькування: «Вербовий Вир»
Woody End	Калькування: «Лісовий Край»

Власні назви:

Borgil	Транскрипція: «Боргіл»
Brandybuck	Транскрипція: «Брендібак»
Gilthoniel	Транскрипція: «Гілтоніел»
Maggot	Транскрипція: «Меґгот»
Menelvagor	Транскрипція: «Менелвагор»
Sauron	Транскрипція: «Саурон»
Sickle	Калькування: «Серп»
The Plough	Калькування: «Плуг»

Новостворені терміни та описові неологізми:

Black Breath	Калькування: «Чорний Подих»
Dwarf-candles	Описовий переклад: «Свічки Гномів»
Goblin-barkers	Описовий переклад: «Гоблінські гавкуни»
Greensward	Калькування: «Зелена Галявина»
Gully	Калькування: «Ярок»
Halloo	Транскрипція: «Галлоу»
Man in the Moon	Описовий переклад: «Чоловік на

	Місяці»
Old Man Willow	Калькування: «Старий Верболіз»
Queer	Адаптація: «Дивний»
Shaggy growths	Калькування: «Кошлаті Зарості»
Snick	Транскрипція: «Снік»
Springle-ring	Калькування: «Кільце Танцю»
Tinderboxes	Калькування: «Кресало»
Writhing roots	Калькування: «Коріння, що звивається»

Кількісний підрахунок та аналіз неологізмів

За типами:

- **Топоніми:** 26 випадків (42.55%)
- **Новостворені терміни:** 19 випадків (40.43%)
- **Власні назви:** 8 випадків (17.02%)

За методами перекладу:

- **Калькування:** 28 випадків (53.19%)
- **Транскрипція:** 19 випадків (34.04%)
- **Описовий переклад:** 5 випадків (10.64%)
- **Комбінація калькування і транслітерації:** 1 випадок (2.13%)

Висновки:

- Найбільше серед неологізмів представлено **топоніми** (42.55%), трохи менше — **новостворені терміни** (40.43%), а найменше — **власні назви** (17.02%).

- Найчастіше застосовуваним методом перекладу є **калькування** (53.19%), що пояснюється його здатністю зберігати смислову близькість до оригіналу.
- **Транскрипція** займає друге місце (34.04%), адже вона зберігає фонетичну унікальність оригіналу.
- **Описовий переклад** використовується значно рідше (10.64%) і здебільшого для складних або образних термінів.

3.3 Аналіз поетичної складової в романі Дж. Р. Р. Толкіна "Володар Перснів"

Однією з визначальних рис ідіостилю Дж. Р. Р. Толкіна є його майстерність у створенні поезії, яка органічно інтегрована в епічну структуру його романів, зокрема у "Володарі Перснів". Ці твори не є просто декоративними елементами чи відступами від основного сюжету, вони виконують важливу роль у розвитку світу та формуванні його атмосфери. Завдяки поетичним текстам Толкін розкриває глибину вигаданого світу, історію народів і їхню унікальну культуру, а також створює емоційний зв'язок між читачем і персонажами.

Поезія у романі Толкіна є багатогранною за своєю функцією і змістом. Наприклад, вона може виступати засобом передачі історичних подій, міфологічних мотивів або особистих переживань героїв. Вона віддзеркалює архетипні теми, як-от боротьба добра і зла, ностальгія за втраченим домом, героїзм і жертвність. Поетичні тексти також демонструють різноманітність культур народів Середзем'я, кожна з яких має власний стиль і тональність.

Далі розглянемо трохи детальніше один з поетичних уривків роману:

"Three Rings for the Elven-kings under the sky,

*Seven for the Dwarf-lords in their halls of stone,
 Nine for Mortal Men doomed to die,
 One for the Dark Lord on his dark throne
 In the Land of Mordor where the Shadows lie.
 One Ring to rule them all, One Ring to find them,
 One Ring to bring them all and in the darkness bind them
 In the Land of Mordor where the Shadows lie."*

Поетичний уривок має виразну епічну тональність. Це досягається завдяки використанню чітко структурованого ритму та повторів, які надають віршу заклинального звучання. Наприклад, рядки, що описують Єдиний Перстень, повторюються двічі, акцентуючи увагу на його домінуючій ролі у творі. Інверсії, як у фразі "for the Dark Lord on his dark throne", додають тексту урочистості й архаїчності, властивої героїчному епосу.

Символіка чисел є ще одним важливим елементом стилю Толкіна. Числа три, сім і дев'ять, пов'язані з ельфами, гномами та людьми, несуть глибокий зміст: три символізує гармонію та досконалість, сім — багатство й магію, а дев'ять уособлює смертність і вразливість людей. Ця символіка підкреслює ієрархічну структуру світу Середзем'я, де кожен народ має свої унікальні характеристики.

Контраст між світлом і темрявою є центральною темою тексту. Наприклад, ельфи перебувають "під небом", що символізує світло, чистоту й піднесення, тоді як Володар Тьми править у Мордорі, "де тінь лежить". Символіка тіні й темряви створює атмосферу загрози й акцентує моральний дуалізм твору.

Лексична виразність вірша підсилює його емоційний вплив. Автор використовує образні конструкції, як-от "Mortal Men doomed to die", які не лише описують людей, а й передають їхню приреченість. Повторення ключових слів, таких як "One Ring", допомагає утримувати ритмічну гармонію тексту, водночас наголошуючи на центральній ідеї домінування Єдиного Персня.

Вірш також має важливу роль у побудові світу Толкіна. Він не тільки розповідає про створення пернів влади, а й інтегрується в міфологію Середзем'я, служачи джерелом історичної й культурної інформації. Цей поетичний уривок відображає багатоманітність і унікальність народів, які населяють світ роману, і виступає носієм фольклорних традицій.

Переклад С.Бойко:

“Три – королям ельфійським під небом світлим.

Сім же – владикам гномів у печерах світу.

Дев'ять – людям землі, що їм смертна доля.

І Один – Володарю Тьми на чорнім престолі,

В Мордорі, де лиховісна тінь.

Перстень єдиний – усіх поєднати

І темною волею міцно скувати

В Мордорі, де віковічна тінь”

Переклад С. Бойко демонструє як збереження, так і певну адаптацію авторського стилю Дж. Р. Р. Толкіна, що характерно для перекладу епічної поезії.

У перекладі збережено чітку строфічну побудову й загальну ритмічну гармонію оригіналу. Використання повторів, як у рядках про Єдиний Перстень, забезпечує ритмічну впізнаваність і відтворює урочистий тон.

Основні образи, такі як "Володар Тьми" і "Мордор, де лиховісна тінь", вдало передані. Це сприяє відтворенню атмосфери загрози, властивої оригіналу, і акцентує на символіці темряви.

Числа три, сім, дев'ять і один залишилися в перекладі незмінними, що дозволяє зберегти структурну й змістову основу тексту. Символічне навантаження цих чисел, важливе для світобудови Толкіна, залишається впізнаваним.

Але присутні і певні втрати, так, наприклад, епітети перекладені з адаптацією до української мови. Наприклад, "dark throne" передано як "чорний престол", що трохи змінює відтінок значення, але зберігає основний

зміст. Епітет "де лиховісна тінь" є авторським тлумаченням і не точно відповідає "where the Shadows lie".

В оригіналі Толкін використовує архаїчні фрази ("doomed to die", "bind them"), що створює ефект давнього епосу. Переклад віддає перевагу більш сучасним і зрозумілим виразам, наприклад, "що їм смертна доля", втрачаючи певну архаїчність стилю.

One Ring to rule them all, One Ring to find them" перекладено як "Перстень єдиний – усіх поєднати", що акцентує увагу на об'єднанні, але втрачає аспект підкорення та панування, важливий для розуміння природи Єдиного Персня.

Переклад Н. Федорак демонструє інший підхід до адаптації поетичного стилю Дж. Р. Р. Толкіна, порівняно з перекладом С. Бойко. Хоча він теж орієнтується на збереження форми та атмосфери, авторський стиль зазнає трансформацій, які варто проаналізувати детальніше:

*“Три персні для ельфів - для їх королів,
Сім - гордим гномам з камінних палат,
Ще дев'ять - людям смертних родів,
Один - повелителю тьми, де імла
В Мордорі, де морок і тінь на землі.
Один з них керує, один - всіх знайде,
Один їх збере, й у пільмі всіх зведе
В Мордорі, де морок і тінь на землі.”*

Переклад зберігає поетичну структуру оригіналу, що підтримує ритмічну єдність. Використання повторів у рядках про Перстень відтворює напруження й урочистість, що були важливими в оригіналі.

Такі елементи, як "повелитель тьми" та "Мордор, де морок і тінь на землі", точно передають темну атмосферу та символіку, характерну для оригінального тексту.

Як і в оригіналі, переклад зберігає числову структуру (три, сім, дев'ять, один), що є важливим елементом міфологічного каркасу Толкіна.

Числа у Толкіна можуть мати різні рівні значення:

- "Три" часто асоціюється з гармонією та циклічністю, що є важливим мотивом у його творах.
- "Сім" — це число завершеності, часто пов'язане з сакральними чи важливими подіями.
- "Дев'ять" відображає не лише число людей, що стали Слугами Персня, але й має своє глибоке символічне значення в контексті теми влади та її зловісного впливу.
- "Один" є символом одиничної влади та централізації, зосередження всіх сил в одному об'єкті (Персні).

Збереження цієї числової структури у перекладі допомагає передати міфологічну атмосферу та структуру оригіналу, де числа не лише мають елементарне значення, але й виступають як частина глибокої символіки та світу Толкіна.

Але дещо повністю зберегти не вдалось, так в оригіналі Толкін використовує архаїзми, як-от *"doomed to die"* та *"bind them"*, які додають тексту давньоєпічного звучання. У перекладі ці конструкції передані сучасною українською мовою: *"людям смертних родів"* і *"й у пільмі всіх зведе"*. Це знижує відчуття архаїчності.

В даному випадку переклад рядків *"One Ring to rule them all, One Ring to find them"* як *"Один з них керує, один - всіх знайде"* дійсно передає основну ідею, але акценти зміщуються. Оригінал підкреслює всесилу Персня, який має здатність панувати над усіма іншими, підкорюючи їх, а також здатність знаходити їх у будь-якому місці. Це робить акцент на його владній суті та всебічному контролю.

У перекладі, хоча і зберігається основний зміст, акценти зміщуються на дію самого Персня. Перекладач, ймовірно, вирішив акцентувати увагу на фізичній здатності Персня знаходити і підкоряти, що може змінювати сприйняття влади Персня як більш прагматичної і менш універсальної, ніж у оригіналі. Це приклад того, як переклад може інтерпретувати оригінальний

текст через призму культурних та мовних особливостей цільової мови, що, в свою чергу, може призводити до певних змін у сприйнятті образу.

Переклад образу темряви як *"де морок і тінь на землі"* дійсно вносить зміни у сприйняття оригінальної фрази *"where the Shadows lie"*. Оригінал має абстрактний, містичний відтінок, де *"Shadows"* можуть мати не лише фізичне значення, а й символізувати зловісні, незримі сили, що приховуються у темряві, погрожуючи або обманюючи.

Переклад, що додає *"морок і тінь на землі"*, з одного боку, конкретизує образ, вказуючи на певні фізичні явища, такі як тіні чи сутінки, і навіть створює образ земної темряви. Це надає фразі більш реалістичний, матеріальний відтінок, роблячи її більш зрозумілою для читача. Водночас, така адаптація зменшує загадковість і поетичність оригіналу, адже *"морок і тінь"* можуть сприйматися як більш прямолінійні та менш емоційно насичені образи, ніж абстрактне *"Shadows"*, що додає певну невиразність і відкритість до інтерпретацій.

Отже, переклад С. Бойко демонструє уважність до форми та ритму тексту, що дозволяє зберегти урочистий тон вірша. Водночас адаптація до сучасної української мови й національної літературної традиції іноді призводить до втрати архаїчності й точності значення. Таким чином, переклад передає загальний зміст і емоційний вплив вірша, але частково втрачає стилістичну багатозначність оригіналу. Переклад Н. Федорака має перевагу в збереженні форми й загальної стилістики оригінального тексту, але відходить від точності та багатозначності авторського стилю. Заміна архаїчних конструкцій сучасними й модифікація деяких образів роблять переклад більш доступним, але він втрачає частину атмосферності та універсальної символіки, що є ключовими рисами Толкінового поетичного ідіостилу.

ВИСНОВОК

Дослідження, проведене в межах дипломної роботи, дозволило досягти поставленої мети – проаналізувати характерні риси ідіостилю Джона Рональда Руела Толкіна на прикладі роману "The Lord of the Rings" та оцінити ступінь їх збереження в українських перекладах. У ході роботи було детально розглянуто мовні, стилістичні та художні особливості оригіналу, що становлять основу унікального стилю автора. Важливим аспектом стало вивчення трансформацій, які відбуваються при перекладі, та їх впливу на передачу змісту, емоційної атмосфери і структури тексту. У процесі аналізу були виконані всі поставлені завдання, що дозволило зробити ґрунтовні висновки щодо специфіки перекладацької роботи з текстами Толкіна та збереження їхньої стилістичної цілісності.

У першому розділі було проаналізовано сутність поняття "ідіостиль". Ідіостиль визначено як комплекс унікальних мовностилістичних рис автора, що відображають його світогляд, творчий підхід та естетичні пріоритети. Аналіз ідіостилю Джона Рональда Руела Толкіна засвідчив його багатогранність і складність. Основними характеристиками є: використання архаїзмів, що надають тексту історичної глибини; багаті, продумані синтаксичні конструкції, які створюють відчуття епічності; інтеграція вигаданих мов, топонімів та антропонімів, що формують унікальну структуру вигаданого світу. Толкінова стилістика також характеризується уважним балансом між епічним і ліричним, що підсилює емоційний ефект його текстів.

Дослідження ідіостилю є нерозривно пов'язаним із контекстом літературної мови епохи Толкіна та стилями його сучасників. Це дозволяє розкрити не лише індивідуальні особливості його творчості, а й зрозуміти, як ці риси гармонійно співіснують із традиціями та новаторськими елементами літератури ХХ століття.

Другий розділ присвячено дослідженню особливостей перекладу текстів художнього стилю. Переклад текстів художнього стилю, зокрема таких складних і багат шарових, як роман Джона Рональда Руела Толкіна

The Lord of the Rings, є викликом, який вимагає від перекладача глибокого розуміння тексту, культури та стилістики автора. Художній текст потребує збереження не лише змісту, але й атмосфери, що створюється через унікальні мовні засоби, притаманні авторському стилю.

У випадку Толкіна перекладач зіштовхується із завданнями:

- Передача культурно-історичного контексту. Тексти Толкіна насичені алюзіями на міфологію, історію та літературні традиції, які необхідно адаптувати для сприйняття читачами цільової культури.
- Збереження ритміки та стилістики. Автор використовує специфічні синтаксичні конструкції, які надають тексту епічності й плавності, що вимагає ретельного підбору відповідних мовних засобів у перекладі.
- Метафоричність та поетичність. Толкінова мова багата на метафори, символіку та художні образи, що вимагає особливої майстерності, аби зберегти їх глибину та естетичний ефект.
- Унікальні мовні елементи. Вигадані мови, топоніми, антропоніми та назви створюють особливий світ, де кожне слово має значення для атмосфери. Переклад таких елементів вимагає або точного збереження, або адаптації з метою досягнення гармонії в цільовій мові.

Переклад художнього тексту – це завжди баланс між дослівністю та адаптацією. У випадку The Lord of the Rings перекладач має зберігати автентичність тексту, використовуючи інструменти перекладацьких трансформацій, таких як семантичний еквівалент, експлікація чи модифікація ритміки. Головна мета – забезпечити емоційну та смислову єдність перекладу, відтворюючи стиль, атмосферу та художню цінність оригіналу.

Перша частина третього розділу відведена на виявлення особливостей ідіостилу Дж. Р. Р. Толкіна. У цій частині дослідження детально розглядаються характерні риси авторського стилю Джона Рональда Руела Толкіна, які формують його ідіостиль. Аналіз дозволяє виокремити такі ключові елементи:

- Використання вигаданих мов. Толкін розробив декілька унікальних мов (наприклад, квенія, мова ельфів), які глибоко інтегровані в текст, надаючи світові середзем'я автентичності та етнічного розмаїття.
- Інтеграція міфологічних і літературних архетипів. Сюжетна структура та образи персонажів черпають натхнення з давньогрецької, норвезької та англосаксонської міфологій, що надає твору універсальності та позачасового звучання.
- Стилiстичний діапазон. Толкін варіює стиль від піднесеного, епічного до простого, побутового, що дозволяє створювати контрасти та робити історію динамічною.
- Емоційно напружена атмосфера. Автор досягає цього завдяки ретельно підібраним художнім засобам, деталізованим описам і використанню лексики, що викликає сильні асоціації.
- Символізм. Твір насичений символами, такими як Перстень Влади, що концентрує ідеї влади, спокуси й боротьби.
- Мовна структура роману також вирізняється:
- Новотвори: створення унікальних слів і назв, які підкреслюють фантастичний характер твору.
- Діалекти персонажів: мова героїв відображає їхнє походження, соціальний статус і культурну приналежність.
- Архітектонічна складність синтаксису: багатоступеневі конструкції підсилюють епічність і глибину тексту.
- Художні засоби: алітерації, метафори, епітети додають тексту ритмічності та виразності, сприяючи його сприйняттю як літературного шедевру.

Аналіз ідіостилю Толкіна дозволяє зрозуміти унікальність його творчого підходу та підкреслити, наскільки важливою є його спадщина в контексті світової літератури.

Особливості збереження ідіостилю Толкіна в українських перекладах яскраво проявляються у версіях, створених Аліною Неміровою та Катериною

Онищенко. Обидва перекладачі застосували різні підходи, кожен із яких пропонує своє бачення передачі унікального стилю автора, зберігаючи водночас зв'язок із оригіналом.

Аліна Немірова зосереджується на емоційній складовій тексту, роблячи акцент на стилістичній насиченості та виразності. Її переклад відзначається адаптивністю: Немірова використовує трансформації, які дозволяють посилити поетичність та піднести текст до рівня високого стилю. Художні засоби, застосовані нею, створюють виразний образний ряд, що відображає міфологічний і символічний характер твору Толкіна. У деяких випадках перекладачка інтерпретує символіку оригінального тексту, додаючи нові відтінки для кращого розуміння українською аудиторією. Цей підхід дозволяє максимально передати емоційну атмосферу, але може відходити від суворої точності змісту.

Катерина Онищенко, навпаки, обрала шлях дослівності. Її переклад відзначається прагненням до максимально точної передачі змісту та стилю оригіналу. Вона зберігає структуру тексту, детально передає вигадані мови, символи й числову логіку, закладену Толкіном. Такий підхід забезпечує збереження значень і стилістичних особливостей, характерних для оригіналу, однак дещо знижує емоційний ефект перекладу. У порівнянні з більш адаптованим текстом Немірової, переклад Онищенко може сприйматися як менш поетичний і захопливий, але точніше передає авторський задум.

Підходи Немірової та Онищенко ілюструють два основних напрями в перекладі літературного твору: перший орієнтований на емоційне сприйняття й адаптацію, а другий — на точність і збереження вихідної структури. Обидва переклади пропонують читачеві можливість відчувати багат шаровість і магію світу Толкіна, хоча й досягають цього різними шляхами.

Проведене дослідження підтвердило, що ідіостиль Дж. Р. Р. Толкіна є унікальним феноменом, який вирізняється складною структурою, багат шаровістю й інтеграцією культурних, міфологічних та мовних елементів. Його твори створюють цілісну естетичну реальність, яка викликає

значні виклики для перекладачів. Українські версії "Володаря пернів" демонструють, що передача цього ідіостилю вимагає застосування різних методів перекладу, включаючи адаптацію, трансформацію й збереження вихідної структури.

Жоден із перекладів не може абсолютно точно передати всі тонкощі оригінального тексту, оскільки у процесі перекладу відбувається неминуча втрата певних відтінків значення чи стилістичних особливостей. Однак кожен із розглянутих перекладів пропонує унікальну інтерпретацію світу Толкіна, підкреслюючи різні аспекти його художнього задуму. Аліна Немірова акцентує на емоційній насиченості й образності тексту, тоді як Катерина Онищенко зосереджується на точності й збереженні символіки оригіналу.

Результати цього дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до аналізу перекладу художніх текстів, у якому враховуються як культурні й лінгвістичні, так і стилістичні аспекти. Це дозволяє не лише краще зрозуміти особливості авторського ідіостилю, але й оцінити творчі рішення перекладачів, спрямовані на збереження духу й атмосфери оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арешенков Ю. «Стиль» як категоріальне поняття стилістичної науки. Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць /

- наук.ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2001. Вип. 117-118 : Слов'янська філологія. С. 6–8.
2. Безребра Н. Ю. Комплексний підхід до образу автора в поезії Е. Дікінсон: теоретична значущість та перспективи дослідження. Проблеми семантики слова, речення та тексту / Наталія Юрїївна Безребра: Зб. наук. пр. – Вип. 14. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2005.
 3. Белова А. Д. Лингвориторический анализ идиолекта / Алла Дмитриевна Белова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків : Константа, 2001. – № 536.
 4. Блох М.Я. Теоретичні основи граматики / М.Я.Блох - 2000.
 5. Бранський В. Г. Літературна казка в сучасному науковому осмисленні / Валерій Георгійович Бранський – Київ: Академвидав, 2011.
 6. Буйвол О. В. До проблеми жанрової класифікації фентезі. Мова і культура. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. Вип. 11. С. 238–241.
 7. Бурлака О. Історія фентезі. Епос та його герої. 2021а. URL:<https://uageek.space/istoriia-fentezi-epos-ta-yoho-heroi/#gs.1n3laq> (дата звернення: 29.09.2024).
 8. Волошук В. І. Лінгвостилістичні особливості ідіолекту З. Ленца в малих епічних жанрах : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Вікторія Іванівна Волошук. – Львів, 2004.
 9. Гриценко П. Ю. Ідіолект і текст / Павел Юфімович Гриценко // К., 2007.
 10. Єрмоленко С. Я. Стиль індивідуальний. Українська мова: енциклопедія / ред. кол. : В.М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М.П. Зяблюк та ін. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» імені М. П. Бажана, 2004. 2-ге вид., випр. і доп. 652 с.
 11. Забужко О. С. Мистецтво перекладу: виклики сучасності / Оксана Степанівна Забужко. – Київ: Основи, 2006.

12. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989.
13. Казакова Т. А. Imagery in Translation / Т.А. Казакова – М.: 2004.
14. Казакова Т.А. Художній переклад: в пошуках істини / Т.А. Казакова – М.: 2006.
15. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу / В. В. Коптілов. – К. : Вища школа, 1991.
16. Коптілов В. Першотвір і переклад (Роздуми і спостереження) / В. Коптілов. – К. : Дніпро, 2000.
17. Костецька О. П. Індивідуальне мовлення автора як об'єкт лінгвістики та підходи до його дослідження. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2014. Вип. 49. С. 196–199.
18. Коцур С.В. Мова і переклад / Сергій Васильович Коцур. – Київ, 2003 - 58с
19. Кушнірова Т. В. Проблемні питання типології роману в літературознавстві. Мандрівець. 2011. №1. С. 53–57.
20. Литвин І. М. Еквівалентність фразеологічних одиниць повісті В. Шукшина «Калина красная» та її українського перекладу / І.М. Литвин // Мовознавчий вісник: Зб. наук. пр. / МОН України. – Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2012. – Вип. 14-15.
21. Литвинар О.М. Індивідуальний авторський стиль (ідіостиль), ідіолект автора художнього твору. Наукові записки національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна. 2014. Вип. 44. С. 160–162.
22. Лотман Ю.М. Структура художнього тексту / Юрій Михайлович Лотман - П: Мистецтво, 1980.
23. Максимов С. Є. Усний двосторонній переклад (англійська та українська мови): / С. Є. Максимов. – К. : Ленвіт, 2007.
24. Петрова О.В., Сдобніков В.В. Теорія перекладу / О.В. Петрова, В.В. Сдобніков - Х.: 2006

25. Подолянчук О. В. Ідіостиль Гната Хоткевича : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2021. 204 с.
26. Пономарів О. Д. Про мовну еквівалентність у перекладі / Олександр Данилович Пономарів. – Київ: Либідь, 2003.
27. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія / О. В. Ребрій. – Харків : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2012.
28. Різель Е.Г., Шендельс Є.Й. Стилїстика німецької мови / Еліза Генріхівна Різель, Євгенія Йосипівна Шендельс - 1995.
29. Русанівський В. М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Віталій Макарович Русанівський. – Київ: Наукова думка, 2004.
30. Савченко І. М. Жанри мрії та фантазії в сучасній літературі / Ірина Михайлівна Савченко. – Київ: Академвидав, 2005.
31. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012.
32. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008.
33. Стріха М. В. Український художній переклад / М. В. Стріха. – К. : Факт – Наш час, 2006.
34. Судин Д. Середзем'я – інструкція до читання 2020
URL: <https://uageek.space/ds-seredzemia-instruktsiia-do-chytannia/#gs.115yuh> (дата звернення: 18.10.2024).
35. Тербус Р. До проблеми ідіостилю: термінологічний аспект. Науковий журнал. 2016. № 1. С. 174–182.
36. Тимченко О.О. Літературна казка в науковому осмисленні останніх десятиліть // Фольклор і сучасність / Олена Олександрівна Тимченко. – Київ, 2012. - 129 ст

37. Толкін Дж.Р.Р. Володар Перснів. Хранителі персня
URL: <https://litarchive.in.ua/volodar-persniv-khranyteli-persnia-dzhon-tolkin>
(дата ост.звернення 05.12.2024)
38. Толкін Дж.Р.Р. Володар Перснів. Частина перша. Братство персня
URL: <https://coollib.net/b/656408-dzhon-ronald-ruel-tolkin-volodar-persniv-ch>
(дата ост.звернення 05.12.2024)
39. Фадєєва О. В. Відтворення толкієнізмів у перекладацькій практиці. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 9. 66 Сучасні тенденції розвитку мов. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Випуск 1. С. 337–342.
40. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови: Монографія / В. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002.
41. Чернікова О. І. Звукосимволічна складова топоніму у творах Дж. Р.Р.Толкіна. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство. 2010. Вип. XXIII, ч. 2. С. 296–303.
42. Черноватий Л. М. Образ і художній переклад / Леонід Миколайович Черноватий. – Харків: Харківський національний університет, 2008.
43. Шатілова Н. О. Індивідуальний стиль письменника: лінгвостилістична інтерпретація. Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph. Volume 3. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. P. 505–530.
URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-66> (дата звернення: 15.09.2024)
44. Швейцер А.Д. Переклад та лінгвістика / А.Д. Швейцер - Л: 1998.
45. Шпак І. В. Жанрова природа фентезі. Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія літературознавство, 2019. С. 23–29.
URL: http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/4226/1/Shpak_9.pdf
(дата звернення: 02.11.2024).

46. Baker M. In *Other Words. A Coursebook of Translation.* – London; New York: Routledge, Taylor&Francis Group, 2011. 332 p.
47. Boase-Beier J. *A Critical Introduction to Translation Studies,* – London: Continuum, 2011. 187 p.
48. Catford, J. C. *Translation Shifts// The Translation Studies Reader.* Ed. Lawrence Venuti. – London: Routledge, 2000. – P. 141 – 148.
49. Kokova A. V. Die Textsorte "Werbung unter stilistisch-pragmatischem Aspekt" // *Das Wort. Germanistisches Jahrbuch.* - M.: DAAD, 2002.
50. Leech G. N., Short M. H. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose / Geoffrey N. Leech, Michael H. Short.* – 2nd ed. – London: Routledge, 2007.
51. Mendlesohn F. *Rhetorics of Fantasy.* Middletown : Wesleyan University Press, 2008. 336 p.
52. Reiss K. *Translation Criticism – the Potentials & Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment.* – London, New York: Routledge, 2000. –127.
53. Simpson P. *Stylistics: A Resource Book for Students / Paul Simpson.* – 2nd ed. – London: Routledge, 2014.
54. Tolkien J. R. R. *The Fellowship of the Ring.* London : HarperCollins Publishers, 2011a. 448 p.
55. Whitelock P., Kilby K. *Linguistic and Computational Techniques in Machine Translation System Design,* 2nd ed. London: Universsty College London Press, 1995.
56. Williams M. *Translation Quality Assessment: An Argumentation-Centered Approach.* – Ottawa: Univeristy of Ottawa Press, 2004 – 188 p.
57. Wilss, W. *Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden.* Stuttgart, 1998.